

Marijan Vugdelija

DEKALOG: PUTOKAZ AUTENTIČNOGA LJUDSKOG ŽIVLJENJA I DANAS?

Sedma zapovijed

„NE UKRADI” (Izl 20,15)

I ova je zapovijed formulirana na jednostavan i općenit način. Nije vezana na određeni povijesni kontekst, na društveno uređenje posebnog tipa. Stoga se sedma zapovijed, kao i ostale zapovijedi Dekaloga, pokazala savršeno prikladnom u svakom kraju, epohi i civilizaciji. Ona tvori jedno od deset načela koja nam pokazuju put autentičnog ljudskog življenja. U stvari, ova naša zapovijed štiti ljudsku slobodu i raspolaganje duhovnim i materijalnim dobrima, bez čega nema autentičnog života. U onome što slijedi nastojat ćemo uočiti njezino osnovno značenje, odrediti njezin opseg i aktualizirati je za naše vrijeme.

A. ZNAČENJE I OPSEG ZAPOVIJEDI

Osnovno je značenje hebrejskog glagola 'ganav', koji dolazi u ovoj zapovijedi, „ukrasti” (Post 31,19; 31,30,32, itd.). U 'pielu' taj glagol može poprimiti značenje „pridobiti”, „prisivajati” (2 Sam 15,6). U 'pualu' može značiti „biti ugrabljen, biti otet” (Post 40,15). Istina, u velikoj većini slučajeva taj glagol u Starom zavjetu zabranjuje krađu općenito. Samo je tri puta upotrijebljen u smislu otmice osoba (Post 40,15; Izl 21,16; Pnz 24,7).⁵⁷¹ Ta tri potonja slučaja jasno pokazuju da se značenje naše zapovijedi ne smije ograničiti samo na krađu, nego da se treba protegnuti i na otmicu osoba s ciljem da ih se učini robovima, da ih se liši slo-

571. Na tim mjestima čitamo slijedeće: „Jer, zbilja, bio sam silom odveden (gunov gunavti) iz zemlje Hebreja” (Post 40,15); „Tko otme čovjeka (ve gonev iš) – bilo da ga proda, bilo da ga u svojoj vlasti zadrži – neka se kazni smrću” (Izl 21,16); „Ako se nađe tko da otme (gonev) koga između svoje braće Izraelaca te postupi s njim kao s robom ili ga proda, taj otmičar (ha ganav) neka se smakne!” (Pnz 24,7).

bode. Dakle, sedma se zapovijed od samog početka grana u dva pravca: zabranjuje krađu ljudi i krađu dobara.⁵⁷² Pogledajmo to sada malko izbližega.

1. Zabrana krađe ljudi

U zapovijedi se ne navodi izravno objekt krađe. Međutim, jedna stara i dobro posvjedočena predaja drži da se izvorno značenje zapovijedi nije odnosilo toliko na krađu općenito koliko na otmicu slobodnih osoba. U tom smislu, kako smo gore vidjeli, tumače našu zapovijed slijedeći biblijski tekstovi: Post 40,15; Izl 21,16; Pnz 24,7.⁵⁷³ Takvo tumačenje sedme zapovijedi nalazi se i u najstarijim midrasima.⁵⁷⁴ I rabinski tumači primjenjuju tu zapovijed na krađu ljudi. Tako RASI, poznati židovski srednjovjekovni tumač Pisma, izrijeком veli: „Redak govori o onome koji ljude krađe”.⁵⁷⁵ I veliki broj uvaženih suvremenih egzegeta drži da je to bilo izvorno značenje sedme zapovijedi.⁵⁷⁶ Za takvo tumačenje naše zapovijedi oni navode slijedeće argumente: 1) Glagol *'ganav'* ima već takvo značenje u drugim biblijskim tekstovima (vidi gore); 2) Naša zabrana se nalazi u krugu zapovijedi koje se odnose na prekršaje protiv osobe bližnjega („Ne ubij!”, „Ne učini preljuba!”, „Ne svjedoči lažno na bližnjega svoga!”), a ne protiv njegovih dobara.⁵⁷⁷ Značajno je u tom pogledu i to da su u dvjema drugim zapovijedima u Izl 20,13-15 posrijedi prkršaji koji se kažnjavaju smrću; odatle bi se dalo zaključiti da se i krađa spomenuta u Izl 20,15 kažnjava smrću. A postoji samo jedna vrsta krađe koja se kažnjava smrću: krađa ljudi. Dosljedno tome, zabrana krađe u Izl 20,15 može se odnositi samo na krađu ljudi;⁵⁷⁸ 3) Pobornici ovoga tumačenja sedme zapovijedi polaze od pretpostavke da se glagol *'hamad'* (željeti, žudjeti) iz devete i desete zapovijedi (Izl 20,17) ne ograničava samo na nutarnju želju ili čin volje, nego da uključuje u sebi i akcije koje imaju dovesti do prisvajanja tuđih dobara. Dakle, tu nije riječ o nutarnjoj zavisti, nego o namjeravanom i aktivnom

572. Usp. A. EXELER, *Die Zehn Gebote*, 160; R. LAVOIE, *Exégèse*, 126.

573. Iz tih navoda jasno proizlazi da se taj zločin kažnjavao smrću (usp. Izl 21,16 i Pnz 24,7). Povijest o prodaji Josipa (Post 37,28) tipični je primjer takva zločina.

574. Židovska je predaja ostala vrlo svjesna činjenice da sedma zapovijed zabranjuje u prvom redu krađu čovjeka. Tako se u Mekhilti, koja sadrži židovsku predaju tumačenja knjige Izlaska, izrijeком kaže: „U Izl 20,15 riječ je o zabrani krađe ljudi. Zabrana u Lev 19,11 može se odnositi samo na krađu novca” (HOROVITZ-RABBIN –izd.–, *Mekhilta, Bahodeš*, pog. 8, str. 232; usp. J.J. PETUCHOWSKI, *Die Stimme*, 111 sl.; TOB, *Ancien Testament*, 167, b.d).

575. Navedeno prema: SCHALOM BEN-CHORIN, *Das Zehnwort*, 141.

576. Usp. posebno A. ALT, *Das Verbot des Diebstahls im Dekalog*, u: *Kleine Schriften*, I, 333-340. Tu se nalazi najtemeljitija obrada te problematike.

577. Usp. M. NOTH, *Esodo*, 205; B.S. CHILDS, *Exodus*, 423.

578. Tako J.J. PETUCHOWSKI, *Die Stimme*, 112 sl.; usp. ISTI, u: *Vetus Testamentum* 7(1957) 397-398.

posizanju za tuđim dobrima. U tom slučaju 9. i 10. zapovijed bile bi čisto ponavljanje sedme zapovijedi. A nije moguće da dvije zapovijedi Dekaloga zabranjuju krađu, da znače istu stvar. Polazeći dakle od pretpostavke da se 9. i 10. zapovijed odnose na krađu tuđih stvari (i ovisnih osoba), ova grupa autora drži da je sedma zapovijed izvorno morala imati kao izravni objekt ne krađu općenito, nego krađu slobodnih ljudi, tj. lišavanje slobode pripadnika zajednice izabranog naroda. U tom i takvom tumačenju se uvodi razlikovanje između 7. zapovijedi Dekaloga i 9. i 10., i to kao razlikovanje osobnog i imovinskog prava (iako je za naš današnji mentalitet neprihvatljivo da se u to potonje svrstavaju žene i robovi).⁵⁷⁹ Prema tom tumačenju, izvorno značenje sedme zapovijedi dalo bi se ovako izraziti: „Ne otmi slobodna čovjeka” ili „Ne lišavaj čovjeka slobode”. Dakle, naša zapovijed osuđuje prije svega krađu najdragocjenijeg i najosnovnijeg vlasništva: ljudske slobode. Drukčije rečeno, ona brani pravo na slobodu.

Treba ipak reći da se na osnovi gore navedenih argumenata ne može sa sigurnošću zaključiti da je sedma zapovijed imala izvorno kao izravni objekt krađu ljudi. U stvari, glagol *'ganav'* se upotrebljava samo tri puta u smislu otmice osoba, dok se u svim drugim slučajevima odnosi na zabranu krađe općenito. Stoga, čak ako i pripustimo da je sedma zapovijed imala u prethodnim formulacijama kao izravni objekt krađu slobodnih ljudi, ona se ipak u današnjem obliku ne smije tumačiti isključivo u tom smislu.⁵⁸⁰ Po svoj prilici kratki oblik sedme zapovijedi (bez izričitog objekta) ima za cilj da proširi opseg zapovijedi mimo njezina početnog konkretnog objekta.⁵⁸¹ Ono što se sa sigurnošću daje zaključiti iz gore navedenih argumenata jest to da naša zapovijed uključuje u sebi i zabranu otmice slobodnih osoba. Ona jasno daje do znanja da nijednom pripadniku izabranog naroda nije dopušteno da jednog slobodnog Izraelca liši slobode, da ga pretvori u roba, bilo za vlastitu uporabu ili za prodaju drugima. Drugim riječima, sedma zapovijed štiti, sigurno, i najveće čovjekovo dobro: ljudsku slobodu. Na žalost, teologija je tijekom stoljeća zaboravila tu dimenziju sedme zapovijedi i tako je postajala sukrivcem i podržavateljem nepravedenih društvenih uređenja.

---

579. Usp. R. LAVOIE, *Exégèse*, 128 sl.; M. NOTH, *Esodo*, 205; H. SCHÜNGEL-STRAUMANN, *Decalogo*, 66-68; B.S. CHILDS, *Exodus*, 423.

580. Stoga nam se čini da nije ispravan prijevod naše zapovijedi: „Tu ne commettras pas de rapt (TOB, *Ancien Testament*, 167), pa i uz napomenu u bilješci „d” da „se tu može legitimno vidjeti i opću zabranu krađe tuđeg dobra”.

581. Usp. B.S. CHILDS, *Exodus*, 424; G. AUZOU, *Dalla servitù*, 243, b. 17; R. LAVOIE, *Exégèse*, 129.

1) Zaštita slobode

Kako smo gore istakli, sedma se zapovijed odnosi na osobno i imovinsko pravo. Nažalost, donedavno se ta zapovijed upotrebljavala gotovo isključivo za ravnanje imovinskih odnosa. Preko nje se željelo unijeti više pravde za pojedince i zajednice na tom području. U takvom tumačenju ova naša zapovijed bila je umjerenija prije svega protiv krađe materijalnih dobara. Danas se, međutim, s pravom vraća pozornost na to da sedma zapovijed želi prije svega zaštititi osobu, njezinu slobodu. Ona zabranjuje da čovjek čovjeka lišava slobode, da ga svodi na roba.⁵⁸² Svakom pripadniku izabranog naroda bilo je jasno da u Izraelu ne bi smjelo postojati ropstvo. Bog je svoj narod izveo iz zemlje ropstva na slobodu. U tom duhu se u Lev 25,42 kaže: „Ta oni su moji službenici, ja sam ih izbavio iz zemlje egipatske; oni se ne smiju prodavati kao robovi” (usp. i Jr 34,8-22). To što tu vrijedi za sve članove izraelskog naroda, u starozavjetnim eshatološkim obećanjima proteže se na sve narode i sve ljude. Istina, Novi zavjet nije formalno dokinuo ropstvo, ali ga je iznutra rastočio i tako mu potkopao temelje (usp. Gal 3,28). Isus je došao na svijet da oslobodi čovjeka. Ako je sloboda najveći Božji dar čovjeku, onda je oduzimanje tog dara najteži slučaj krađe.⁵⁸³ Sedma zapovijed zabranjuje u prvom redu tu krađu. Stoga se pri naviještanju naše zapovijedi ne smije nikada smetnuti s uma to njezino osnovno značenje.⁵⁸⁴

Po Bibliji, čovjek je stvoren na sliku i priliku Božju. Kao takav on je bitno slobodna osoba. Dosljedno tome, ne smije ga se lišavati slobode, instrumentalizirati i s njim manipulirati. Takav postupak bio bi u oprečnosti sa stvarateljskim Božjim planovima o čovjeku. Sedma zapovijed štiti upravo tu slobodu i dostojan-

582. Usp. O.H. PESCH, Gebote, 106; R. ZENGER, Das Buch Exodus, Düsseldorf 1978, 211.

583. Usp. G. AUZOU, Dalla servitù, 243; G. WEBER, Gebote, 69; A.M. GRESLEY The Sinai Myth, 176; G. BARBAGLIO, Decalogo, 211.

584. Bog je dao slobodu svim ljudima i svakom pojedinom čovjeku. On tu slobodu želi zaštititi. Ako je to tako, onda vjernik ne bi smio promatrati svoje poslanje u životu kao spasavanje drugih od zloupotrebe njihove slobode, odnosno ne bi smio priječiti drugima slobodu koju im je Bog zajamčio. Po Bibliji, čovjek je slobodni partner u savezu s Bogom. U tom Savezu sve se temelji na slobodi, nije dopuštena nikakva prisila. Nasilno pokrštavanje, prisilno prisustvovanje na misama ili ispovijedima, sve je to nespremnost da se dopusti da ljudi budu slobodni – ono što im je Bog zajamčio! Istina, sloboda se može i zloupotrijebiti. Autentična „sloboda ne znači slobodu od svih vodećih principa. Ona znači slobodu razvitka prema zakonima strukture ljudskog postojanja (autonomna ograničenja)” (E. FROMM, Imati ili biti, 118). A pokoravati se tim zakonima strukture autentičnog ljudskog razvoja znači „rasti, . . ., voljeti, prevladavati zatvor izolacije vlastitog ega, . . ., davati. . . 'Biti' zahtijeva napuštanje egocentričnosti i sebičnosti ili, izraženo riječima koje su često upotrebljavali mistici, sebe učiniti 'praznima' i 'siromasima'” (ISTI, Ondje, 124). Biblijska religija nas usmjerava da živimo svoju slobodu tako, da prevladavamo pohlepu i mržnju.

stvo čovjeka.⁵⁸⁵ Ona želi osigurati slobodu za vas i za me – i za ljude s kojima zajedno živimo u obitelji i zvanju, u državi i društvu. I moj bližnji je Božje stvaranje. Što vrijedi za me, vrijedi i za nj. Njegova sloboda je granica moje slobode. To me treba čuvati od napasti izrabljivanja drugih osoba, od bezobzirnosti i nečovječnosti prema drugima.

Doduše, izravni problem ropstva nije više aktualan u našim sredinama. Međutim, postoje i kod nas različiti oblici lišavanja slobode koji nisu daleko od klasičnog ropstva. Raspolaganje nad radnom snagom ljudi, gospodarenje ljudi nad ljudima (u obitelji, na poslu, u privredi, u politici, itd.), sve to spada u okvir ove zapovijedi. U stvari, „ukrasti čovjeka” može značiti: bespoštedno ga koristiti za vlastite ciljeve, degradirati ga u glasački broj, tako s njim manipulirati da bude lišen svoje osobnosti, svoje sposobnosti na vlastito mišljenje. Sedma zapovijed je protest protiv tih i drugih oblika instrumentaliziranja ljudske osobe. Dakle, prikličivanje na izvorni i prvotni smisao naše zapovijedi ima svoju aktualnost i danas; shvaćena i tumačena u tom smislu, sedma zapovijed je i u ovo naše vrijeme itekako aktualna.⁵⁸⁶

2) *Različiti oblici narušavanja ljudske slobode*

Postoje mnogi oblici i načini kako se ljude može lišiti slobode, učiniti ih ovisnima o nama. Najdrastičniji oblik je klasično ropstvo. Robu je uskraćena svaka sloboda: ne promatra ga se kao ljudsku osobu, nego kao obično radno oruđe. Nažalost, i novija povijest poznaje takvu degradaciju i krađu ljudi: npr. uvoženje robova u SAD u 18. i 19. stoljeću. Da su kršćani, koji su tada živjeli u Americi, dobro shvatili i poštivali poruku sedme zapovijedi („Ne lišavaj čovjeka slobode”), tamo sigurno ne bi bilo ropstva! I diskriminiranje ljudi na osnovi boje kože (gdje se obojene ljude tretira kao ljude drugoga reda) u dijametralnoj je oprečnosti sa sedmom zapovijedi.

Vrlo često se događa da roditelji žele učiniti svoju djecu nosiocima svojih vlastitih želja, nada, svoga vlastitog ponosa i želje za ugledom. Pa ako dijete tome ne odgovara, zbog svojih prirodnih predodređenosti, dolazi do različitih maltretiranja i teških kazna. Sve to mladom čovjeku otežava da dođe k sebi samom, da postane vlastita i samostalna osobnost – da živi kao slobodno ljudsko biće. Nitko od nas nije potpuno slobodan od tih projekcija, od napasti da druge u tom

---

585. Sloboda i dostojanstvo ljudske osobe osnovno su polazište društvenog nauka Crkve. Ljudska osoba je u središtu svega i sve joj treba služiti.

586. Usp. SCHALOM BEN-CHORIN, *Das Zehnwort*, 142; M. SCHOYANS, *Derives totalitaires et „structures de péché”*. A propos de l'encyclique „*Sollicitudo rei socialis*”, u: NRT 110 (1988) 490 sl.

smislu dirigira. A sedma zapovijed nam uvijek iznova posvješćuje da se ne smijemo prema drugima potavljati kao bogovi, da nam nije dozvoljeno krojiti njihovu sudbinu. Takav postupak bi škodio i nama i drugima. U stvari, mnogi su ljudi ostali duhovni bogalji jer im drugi nisu dopustili prostor za slobodu i vlastiti razvoj. To je razlog zašto naša zapovijed zabranjuje da se drugome oduzima sloboda, da se drugoga instrumentalizira. Jer, tek u slobodi ljubavi možemo postati mi sami, tj. ono što možemo i trebamo biti. Jedino snagom te slobode možemo i drugima omogućiti da se razvijaju kao autentične ljudske osobe. Zbog svega toga trebamo biti vrlo pozorni na tu slobodu, koju sedma zapovijed osigurava nama i drugima, da bi naš život uspio – i život drugih ljudi također.

Biblija govori i o jednoj posebnoj vrsti krađe, o krađi srca. Taj izraz susrećemo u vezi s pobunom Abšaloma protiv njegova oca Davida. Tu čitamo: „Time je Abšalom predobivao (=krao) srca Izraelaca za sebe” (2 Sam 15,6). Iz konteksta jasno proizlazi da je tu riječ o onome što mi danas zovemo 'demagogija'. Dakle, demagogija se – posebno na području politike – kvalificira kao krađa ljudskih srca. A dokle krađa srca putem demagoških metoda i sredstava može dovesti pojedinca i jedan čitavi narod, najjasnije nam pokazuje primjer nacizma i fašizma. Ta opomena povijesti ne bi se nikada smjela zaboraviti,⁵⁸⁷ Nadalje, ta i takva krađa se može protegnuti i na sposobnost prosuđivanja masa. Svima nam je jasno da postoji mogućnost utjecanja na javno mišljenje; tom rabotom se može privoliti narod da pristane na svoje vlastito ropstvo, da čini ono što je protiv njegova vlastitog interesa.

U kategoriju prekršaja protiv sedme zapovijedi može se uvrstiti i „majčin mezimac”. Otac dječaka je rano umro. Dječak nema braće ni sestara. On je postao materin ljubimac. Majka ga je zarobila; ukrala ga je njegovim mogućim prijateljima i posebno njegovoj mogućoj prijateljici. Ona ga je ukrala da njoj pripada, njoj samoj. A sedma zapovijed veli: „Ne ukradi!” Naš Bog nas ljubi, a da nas time ne zarobljava i skučava. Njegova ljubav nas oslobađa, a ne da nas čini ovisnima. Na taj način i mi trebamo ljubiti svoje bližnje.

2. Zabrana krađe stvari

Sedma zapovijed, kako smo gore vidjeli, ne zabranjuje samo da se ljude lišava slobode, nego i krađu materijalnih dobara.^{587a} U stvari, i ta se potonja zabrana izvodi iz temeljnog zahtjeva da se štiti sloboda i dostojanstvo ljudske osobe.

587. SCHALOM BEN-CHORIN, Das Zehnwort, 149-150; usp. IVAN PAVAO II, Sollicitudo rei socialis, br. 43.

To znači da i zaštitu vlasništva treba promatrati u perspektivi Izlaska, tj. stvaranja pretpostavke za slobodni osobni razvoj svakoga čovjeka.⁵⁸⁸ Dakle, naša zapovijed dozvoljava i štiti vlasništvo jer ono omogućuje čovjeku da živi slobodnim i čovjeka dostojnim životom, a ne kao takvo, tj. kao mogućnost gomilanja dobara. Jasno onda da je u protivnosti sa sedmom zapovijedi ako se vlasništvo zloupotrebljava da bi se vladalo nad drugim ljudima.⁵⁸⁹ Na toj pozadini lakše možemo razumjeti zašto se krađa bogataša naspram siromasima uzima u Bibliji mnogo ozbiljnije nego krađa malih ljudi naspram bogatašima. Naime, nepobitna je činjenica da se već u starom Izraelu zakonodavstvo stavlja na stranu robova. Znakovito je u tom pogledu da u tom zakonodavstvu „ni jedna jedina rečenica ne štiti imovinsko pravo posjednika robova”.⁵⁹⁰

Ukratko rečeno, sedma zapovijed stavlja osobno čovjekovo vlasništvo pod Božju zaštitu⁵⁹¹ jer je ono određeno da unaprijedi ostvarenje osobne slobode. Dakle, pomoću te zapovijedi Bog želi osigurati životne šanse svih ljudi i mogućnosti njihova razvoja. Pogledajmo to sada malko detaljnije.

1) Biblijsko vrednovanje zemaljskih dobara

Iz biblijskog izvješća o stvaranju svijeta (Post 1,3-31) jasno proizlazi da i vremenita dobra dolaze iz stvarateljske ruke dobrog Boga i da su stoga po sebi dobra. Bog ih je odredio da služe čovjekovu dobru, da budu izvor blagoslova za ljudsku obitelj. Dosljedno tome, stjecanje tih dobara i njihovo korištenje po sebi je dozvoljeno i dobro. U stvari, raspolaganje tim dobrima otvara čovjeku prostor za djelovanje njegove slobode i služi tako njegovu samoostvarivanju. Samo ako ne živimo iz ruke u usta (tj. da pojedemo što zaradimo), bit ćemo oslobođeni od neugodne situacije gdje se ima dojam da živimo da bismo radili, umjesto da osje-

---

587.a Krađa se obično ovako definira: „Nezakonito i potajno uzimanje tuđeg vlasništva, a protiv opravdane volje vlasnika”.

588. A. EXELER, Gebote, 163; O.H. PESCH, Gebote, 107. Odatle jasno proizlazi da osobni imaju pravo pristupa na ona dobra o kojima ovisi njihov život. Tu se vremenita dobra promatraju kao protegnuće osobnosti (usp. R. GNUSE, You shall not steal, New York 1985, 6).

589. Usp. G. WEBER, Gebote, 70-71.

590. CL. WESTERMANN, u: J. BAUR (izd.), Zum Thema Menschenrechte, Stuttgart 1977 11.

591. Dakle, izraelski zakoni su bili više nego humanitarni; oni su bili teološki utemeljeni. U stvari, tu se obrana siromašnog zemljoposjednika zasniva na religioznim temeljima. Zakonodavstvo tu izvire iz teologije. Takvo religiozno utemeljenje pruža veću i snažniju zaštitu za siromašne i obespravljene. Taj pokušaj da se sve zakonodavstvo utemelji na božanskom autoritetu, razlikuje Izraelovo zakonodavstvo od drugih zakonodavstava ondašnjeg Bliskog istoka (usp. R. GNUSE, You shall, 63).

ćemo da trebamo raditi da bismo mogli živjeti. Samo ako možemo nešto uštedjeti, moći ćemo upoznati nešto od svijeta i time se obogatiti – od sudjelovanja na kulturnom životu do oplemenjujućih i obogaćujućih putovanja svijetom.

Jednako važno kao i sloboda, koju nam pravedan imetak omogućuje, jest i ovo: u svom imetku čovjek izražuje samoga sebe. I Bog se izražuje i očituje u svome 'bogatstvu': u stvorenjima i posebno u svojoj slici, u čovjeku. Iz toga u što trošimo novac, mi pokazujemo tko smo i što smo, što nas zanima, što je za nas lijepo i vrijedno, što ispunja naš život. Ako kupujemo knjige, ako namještamo stan, ako nabavljamo robu po vlastitom ukusu, uvijek je to daleko više od zadovoljenja životnih potreba; to je izraz, naprosto „simbol” nas samih; u jednu riječ, to je kultura. Sedma zapovijed štiti to važno područje ljudskog života. Ona zabranjuje krađu zato što je vlasništvo dobro i potrebno čovjeku da se ostvari kao ljudsko biće. Stoga, tko krade naš pravedni imetak, taj razrušuje nešto od našega samog života, od nas samih. Tu se uviđa duboka i tijesna veza između ove i pete zapovijedi („Ne ubij!”).⁵⁹²

Vremenita dobra kojima se služimo istodobno su dar Božji i plod rada čovjekovih ruku.⁵⁹³ To znači da čovjek radom ne sudjeluje samo na stvarateljskom Božjem djelu. Rad ljude oslobađa, združuje ih i omogućuje im da pribave potrebna dobra za sebe i za svoje obitelji. Kao takav, rad je istodobno čovjekova dužnost⁵⁹⁴ i sveto pravo za svaku osobu. Odatle jasno proizlazi da je nezaposlenost velika nepravda protiv čovjeka. Na taj način se ljudska osoba kao stvaralačko biće osjeća frustriranom, lišena je potrebnih sredstava za život, gubi osjećaj korisnosti i odgovornosti. A sve to čovjeka razrušuje i unesrećuje.

Tko ima materijalnih dobara u dostatnoj mjeri, taj je lišen mnogih briga i nevolja s kojima se siromah svakodnevno mora boriti i suočavati. Osim toga, imućnik može i mnogo dobra učiniti, i to upravo zavaljujući svom imetku, samo ako nije tvrdica i ako mu se srce nije odviše prilijepilo uz njegovo bogatstvo. U stvari, preduvjet za davanje je posjedovanje. Dosljedno tome, Biblija nas ne poziva na preziranje i odbacivanje bogatstva i materijalnih dobara. Ona nas samo uči i potiče da ono što se nalazi u našem posjedu trebamo tako upotrebljavati da služimo našem dobru i dobru drugih.⁵⁹⁵

---

592. O.H. PESCH, Gebote, 108 sl. Na toj pozadini se shvaća kako smisao tako i poteškoća zavjeta „siromaštva”. S jedne strane, redovnici na taj način pokazuju neprivezanost na materijalna dobra, iako se njima služe. S druge strane, odricanje od osobnog vlasništva i ograničavanje na upotrebu vlasništva zajednice uvijek teško pada, jer se tu ljudi svojevoljno odriču nečega u čemu bi oni mogli izraziti nešto o sebi i po naravi bi to željeli (ISTI, Ondje, 109).

593. To posebno dolazi do izražaja u formulama prikazanja darova u Obnovljenom redu mise.

594. Sv. Pavao to ističe kad piše: „Ako netko neće da radi, neka i ne jede! . . . Takvima naredujemo i opominjemo ih. . . , da jedu svoj kruh radeći u miru. . .” (2 Sol 3,10-14).

595. Usp. R. GNUSE, You shall, 124.

Prema Božjem određenju dobra ovoga svijeta morala bi biti izvor slobode za sve, a ne sredstvo gospodstva nad drugima. Zadaća je vremenitih dobara da služe čovjeku, njegovu puninskom i cjelovitom razvoju.^{595a} Ona će tu zadaću moći ispuniti samo ako se čovjek njima služi u slobodi srca i raspoloživosti ljubavi, tj. ako ih ne apsolutizira i divinizira. U stvari, Božja riječ i ljudsko iskustvo pokazuju nam da je „apsolutizirano bogatstvo zapreka za pravu slobodu”.⁵⁹⁶ Bogataš se uvijek nalazi u velikoj opasnosti da mu upravo bogatstvo postane glavno, da mu to postane svrha i cilj života, da mu zgrtanje i stalno povećavanje imutka zamrači vidik za duhovne vrednote i otupi osjećaj za potrebe drugih. Stoga, ako čovjek dospije u to stanje da mu gomilanje bogatstva postane glavnim interesom i u tu svrhu iskorištava druge, čovječstvo tog posjednika bit će duboko ugroženo, često a da on toga i nije potupno svjestan. U tom slučaju vremenita dobra više ne služe čovjeku, nego čovjek služi, robuje njima.⁵⁹⁷ Očito je da takav stav prema vremenitim dobrima čovjeka ne obogaćuje, da mu ne donosi sreću i mir, nego ga raščovječuje.⁵⁹⁸ To je razlog zašto Stari i pogotovo Novi zavjet ustaje protiv svakog robovanja bogatstvu, posjedu. Starozavjetni proroci oštro su reagirali protiv bogataškog gomilanja posjeda na račun i štetu siromaha i slabih. Njihova socijalna kritika jasno pokazuje da se vlasništvo zloupotrebljava kad ono više ne služi kao sredstvo za osiguranje i razvoj vlastitog života, nego za demonstriranje-

---

595.a Usp. Pavao VI, *Populorum progressio*, br. 28; DAS SEKRETARIAT DER DEUTSCHEN BISCHOFSKONFERENZ (izd.), *Die Evangelisierung Lateinamerikas in Gegenwart und Zukunft. Dokumente der III. Generalkonferenz des lateinamerikanischen Episkopats in Puebla*, br. 492.

596. *Die Evangelisierung Lateinamerikas*, br. 494.

597. Užasna razlika između raskoši jednih ljudi i naroda i skrajne bijede drugih, koja je prisutna i u današnjem svijetu, bjelodano pokazuje da se i današnji čovjek nalazi pod gospodstvom idola bogatstva.

598. To je tzv. prokletstvo bogatstva. Takav čovjek je opsjednut groznicom stjecanja bogatstva, i mučen neprestanim brigama da očuva ono što je stekao. On je trajno u strahu da ga tko ne okrade, da ga ne ubije radi novca, da novac ne devalvira itd. Osim toga, prekomjerna bogatstva nameću i veću odgovornost i pred Bogom i pred ljudima. Mora se paziti da se ne povrijedi krepost pravednosti i ljubavi prema bližnjemu. Zbog svega toga takav je čovjek uvijek u strahu i napetosti. Ne može slatko ni spavati, niti uživati u svojim dobrima. Imajući sve to na umu, K. Marx reče: „Što više imaš, to je tvoj život otuđeniji” (Navedeno prema: E. FROMM, *Imati ili biti*, 51). U tom istom duhu Lauster reče: „Sloboda je oslobođenje od posjeda” (P. LAUSTER, *Wege zur Gelassenheit. Die Kunst souverän zu werden* —Econ Verlag—, Düsseldorf-Wien 1984, 116).

599. Bogatstvo se ne smije nikada uzimati kao mjera ljudske vrijednosti, jer ljudska vrijednost uključuje duhovne i intelektualne kvalitete. Iskustvo pokazuje da 'imati' i 'biti' ne ide uvijek zajedno. A naš je cilj „da budemo mnogo a ne da imamo mnogo” (E. FROMM, *Imati*, 67).

nadmoći⁵⁹⁹ i za izvršavanje vlasti nad drugima.⁶⁰⁰ Isus je tu polemiku doveo do vrhunca u svom govoru o „nepravdom bogatstvu-mamoni”.⁶⁰¹ On zahtijeva od svojih sljedbenika da u ophođenju s vremenitim dobrima očuvaju slobodu srca. tj. da ostanu „siromasi u duhu” (Mt 5,3).⁶⁰² Daje im do znanja da jedino na taj način mogu postati sretni, blaženi (Mt 5,3; Lk 6,20).⁶⁰³

600. Usp. J. M. LOCHMAN, Wegweisung, 125; O.H. PESCH, Gebote, 107. – Ovakvo židovska mudrost opisuje različite stavove ljudi prema vlasništvu: „Postoje četiri stupnja čovjeka. Kad netko kaže: moje je moje, a tvoje je tvoje – to je srednji stupanj. Neki kažu: moje je tvoje, a tvoje je moje – to je stupanj jednostavnih ljudi. Moje je tvoje, a tvoje je tvoje – to je stupanj pobožnih. Tvoje je moje, a moje je moje – to je stupanj zlih” (Pirke Aboth, V, 13).
601. „Ne možete služiti Bogu i bogatstvu” (Mt 6,24; Lk 16,13). U grčkom izvorniku tu stoji aramejska riječ „mamona”, koja znači: nepravdom dobitak. Na toj pozadini nam postaju jasne kasnije Isusove izjave o bogatašima (Mt 19,24; Mk 10,24; usp. Jak 2,1-17; 4,13-17; 5,1-6; 1 Iv 3,17-18).
602. Iz te Matejeve formulacije jasno proizlazi da se tu ne veliča siromaštvo kao takvo, nego upravo sloboda duha naspram materijalnim dobrima. U stvari, iskustvo pokazuje da postoje bogati siromasi i siromašni bogataši. Sasvim je na mjestu, stoga, slijedeća primjedba: „Imade bogatstva bez škrtosti, a imade škrtosti bez bogatstva. Nije tu pitanje novca, nego pitanje sreće!” (V. KARLOVIĆ –ur.–, Dobri Pastir 1980, 147). Čini se da u tom pravcu treba shvaćati i tumačiti i Rilke-ovu tvrdnju: „Siromaštvo je veliki sjaj nutrine” (navedeno prema: SCHALOM BEN-CHORIN, Das Zehnwort, 171). U krajnjoj liniji na tu nutarnju slobodu duha misli i E. Fromm kad piše: „Jedna od glavnih tema Staroga zavjeta je: napusti sve što imaš, oslobodi se svih lanaca, budi! 'Idi iz zemlje svoje i od roda svojega i iz doma oca svojega u zemlju koju ću ti pokazati' (Post 12,1). . . Drugi junak je Mojsije. Bog ga je odredio da oslobodi svoj narod. . . U tom oslobođenju pustinja je glavni simbol. . . Značenje pustinje kao simbola slobodnog života, neokaljanog vlasništvom. . . Tome je dodao dvije važne zapovijedi: svatko treba da dobije prema svojim potrebama: 'svaki nakupi koliko mu je trebalo da jede' (Izl 16,17-18). . . Druga zapovijed odnosi se na zgrtanje, pohlepu i posjedovanje. Izraelskom narodu bi naredeno da ništa ne ostavlja do slijedećega jutra. 'Ali ne poslušajte Mojsija, nego neki ostaviše od toga za sutra, te se ucerva i usmrde. . . Tako ga kupljahu svako jutro, svaki koliko mu trebaše za jelo' (Izl 16,20-21)” (E. FROMM, Imati ili biti, 93-94). Iz svega toga jasno proizlazi da je Bibliji i židovstvu ostalo tuđe romantiziranje siromaštva kao takvoga. Doduše, posjed se nije smatrao kao najveće dobro u životu, ali je i siromaštvo bilo promatrano kao stanje koje treba prevladati. Dakle, 'imati' i 'biti' se ne isključuju.
603. Iz same činjenice da Isus često upozorava na pogubnost robovanja mamoni (usp. Lk 9,25: „Ta što koristi čovjeku ako sav svijet dobije, a sebe samoga izgubi ili sebi naudi?”; Mt 6,19-21: „Ne sabirajte sebi blaga na zemlji, gdje ga moljac i rda izjeda. . . Jer gdje je vaše blago, ondje će biti i srce vaše”), dade se zaključiti da se tu nalazi veliko čovjekovo iskušenje. I sam Isus je bio izložen toj napasti. Svojim stavom u toj prigodi Isus je osudio pohlepu za bogatstvom i žudnju za gospodarenjem nad drugima (Mt 4,4; Lk 44). U tom duhu evanđelja naglašavaju punu brigu za druga ljudska bića i potpuno napuštanje svake sebičnosti.

2) Biblija i vlasništvo⁶⁰⁴

Jasno je da su čovjeku za normalan i uspješan život potrebna vremenita dobra. Tu spadaju: hrana, odjeća, stan, zemljište, novac, knjige, alat i druge stvari. Ako su ta dobra čovjeku potrebna da bi postao više čovjek, više slobodan, onda on ima pravo da ih stječe (razumije se na pravedan i zakonit način) i posjeduje kao svoje osobno vlasništvo.⁶⁰⁵ Dakle, prirodno je pravo čovjeka da namiče vremenita dobra koja su mu potrebna da se razvije kao puninsko ljudsko biće. Odatle jasno proizlazi da je čovjeku dozvoljeno brinuti se ne samo za ono što mu je potrebno danas, nego da treba misliti i na budućnost. „Zar nije prirodno misliti na starost, na bolest, priskrbiti si i neku rezervu za slučaj nesreće i tome slično. Pametan i razborit čovjek treba misliti i na svoju djecu, brinuti se kako će ih što bolje podići i postaviti na noge. . . Zamislimo na čas čovjeka koji nema ništa, ama baš ništa. Taj je neprestano zabrinut, jer ne zna gdje će dobiti koranicu kruha kad ogledni, ni komad odjeće kad ogoli. Ne zna ni gdje će iduću noć prespavati. Neprestano je u nekom strahu, nesigurnosti, nespokoju i brizi kako će danas proživjeti. . . Taj neprestani strah, ta grozna neizvjesnost što će donijeti sutrašnji dan, ubija u čovjeku volju za življenjem”.⁶⁰⁶ Na toj pozadini uviđamo da je i pretjerano siromaštvo zlo. Stoga neimaština ne može biti vjernački ideal. Posve je prirodno da čovjek bar nešto ima, da raspoložuje vremenitim dobrima. Sam Bog je utisnuo u čovjekovu narav težnju za vlasništvom. Bjelodani dokaz za to je i sed-

---

604. Ovdje namjerno izbjegavamo izričaj „privatno vlasništvo”. U stvari, pridjev „privatno” dolazi od latinskog glagola „privare”, što znači: „lišiti nečega”. Polazeći od tog osnovnog značenja, izričajem „privatno vlasništvo” želi se kazati da je osoba, ili osobe, koje ga posjeduju, jedini njegov gospodar, s punim pravom lišavanja drugih ljudi da ga koriste ili u njemu uživaju. Biblija ne pripušta takvo neograničeno vlasništvo gdje bi čovjek mogao činiti sa svojim vlasništvom što god mu se prohtije, bez ikakve odgovornosti. Naprotiv, po Bibliji je svako vlasništvo ograničeno obvezom da pomažemo našim bližnjima, tj. da ga dijelimo s drugima.

605. Evo kako to pravo ocrtava II. vatikanski koncil: „Vlasništvo i ostali oblici privatnog raspolaganja vanjskim dobrima pridonose tome da osoba dođe do izražaja i uz to daju čovjeku mogućnost da vrši svoju zadaću u društvu i privredi. Stoga je vrlo važno nastojati oko toga da i pojedinci i grupe imaju pristup gospodarenju vanjskim dobrima” (GS, br. 71). Tu još čitamo i ovo: „Privatno vlasništvo ili neki drugi oblik gospodarenja vanjskim dobrima daju svakome uistinu neophodan prostor za osobnu i obiteljsku samostalnost te ih treba smatrati proširenjem ljudske slobode” (Ondje). U osobno vlasništvo spada ono „što čovjek zaradi svojim poštenim radom, . . . , što dobije na poklon ili u nasljeđe” (S. VITKOVIĆ, VII. Božja zapovijed, Pastoralni vid, u: Kateheza 3-1988-, 39), odnosno ono što „je stečeno legalnim sredstvima i zakonitim nasljeđem” (SCHALOM BEN-CHORIN, Das Zehnwort, 141).

606. V. KARLOVIĆ (ur.), Dobri Pastir 1980, 57. Cilj je osobnog vlasništva upravo da pruži čovjeku neku sigurnost u životu.

ma zapovijed Dekaloga. Njome Bog utemeljuje pravo na vlasništvo i štiti zakonito i pravedno vlasništvo pojedinca i zajednice.⁶⁰⁷

Prosvjetiteljski liberalizam promatrao je čovjeka kao izoliranog individuuma i, dosljedno tome, proglasio je privatno vlasništvo neograničenim, svetim i nepovredljivim pravom. Po tom shvaćanju, vlasnik je smio sa svojim posjedom raditi što god je htio.⁶⁰⁸ Takav stav je dijametralno oprečan biblijskom poimanju vlasništva. Istina, Biblija opravdava i brani osobno vlasništvo. Međutim, ona nam istodobno daje do znanja da to vlasništvo nije ničije apsolutno, bezuvjetno i neograničeno pravo. Drukčije rečeno, ona i zakonitom i pravednom vlasništvu postavlja granice, obaveze, koje se moraju poštivati. A osnovno ograničenje je da upotreba tih dobara ne smije služiti samo i isključivo njihovu vlasniku nego i dobru cjeline. U stvari, i „samo privatno vlasništvo ima po svojoj prirodi također društveni karakter koji se temelji na zakonu opće namjene dobara. Zanimari li se taj društveni karakter, vlasništvo na mnogo načina može postati prigoda za pohlepu i teške nered“.⁶⁰⁹ Iskustvo nam pokazuje da je često puta s vlasništvom povezan egoizam. Nepobitna je činjenica da je bezobzirno akumuliranje bogatstava i njihovo samovoljno korištenje kroz povijest dovodilo do krvavih nepravdi.⁶¹⁰

Polazeći od osnovnog uvjerenja da su vremenita dobra namijenjena svim ljudima, Biblija nije nikada promatrala osobno vlasništvo kao apsolutno, bezuvjetno i neograničeno pravo, kao nešto nedirljivo, sakrosanktno. Naprotiv, ljudsko vlasništvo se tu shvaća kao relativna stvarnost, kao Božji posudbeni dar.^{610 a} Po Bibliji, postoje dva glavna razloga zašto čovjek ne smije koristiti svoje vlasništvo na samovoljan i bezobziran način: a) Jer je Bog stvoritelj i uzdržavatelj svih stvari, i kao takav on je njihov prvi vlasnik. Bog je ta dobra povjerio čovjeku na upravljanje i uporabu (Post 1,28-30). U tom smislu čovjek je vlasnik „in secunda“, tj. kao upravitelj kojemu su povjereni talenti koje treba oploditi (Mt 25,13-30):

607. Jasno, nije svako vlasništvo ispravno vlasništvo. Bogatstva koja su stečena beskrupoloznim izrabljivanjem drugih ljudi, ne mogu se sankcionirati snagom ove naše zapovijedi (usp. Izl 3,21-22). Rabinsko pravo pozna načelo: „Tko od lopova krađe, slobodan je“ (navedeno prema: SCHALOM BEN-CHORIN, Das Zehnwort, 141). Razumije se, i to onda treba vratiti zakonitom vlasniku.

608. Usp. A. RAUSCHER, u: W. SANDFUCHS, Die Zehn Gebote, 102 sl.

609. Gaudium et Spes, br. 71; usp. IVAN XXIII, Mater et Magistra, u: AAS 53 (1961) 430.

610. Polazeći od tih pogubnih posljedica robovanja bogatstvu, J.J. Rousseau je vjerovao da je zlatno doba svršilo kad su pojedinci ogradili komad zemlje i rekli: „Ovo je moje“. Iz istog razloga je Proudhon držao da je privatno vlasništvo krađa (usp. za sve: R. GNUSE, You shall, VIII).

610.a To posebno dolazi na vidjelo kada se čovjek nađe u velikoj i teškoj nevolji, nuždi. Tada biva jasno da nijedna stvar ne može biti toliko isključivo vlasništvo pojedinca da bi drugi kraj njega morao umrijeti od gladi, a da ne bi smio uzeti od hrane, novca, odjeće koja pripada drugom čovjeku. Staro je načelo: tko je u krajnjoj nevolji, ima pravo uzeti bilo gdje ono što mu je potrebno za goli život.

on je odgovoran pred Bogom za dobra koja su mu povjerena i morat će na kraju polagati račun o upravljanju njima. Takvo poimanje vlasništva ima snažnu i izričitu potvrdu u Lev 25,23 gdje čitamo: „Zemlja se ne smije prodati potpuno, jer zemlja pripada meni, dok ste vi samo stranci i gosti kod mene”; b) Po Božjem određenju, zemaljska dobra trebaju služiti svim ljudima. To najjasnije dolazi do izražaja u činjenici da je u krajnjoj nuždi svima sve zajedničko. Razdioba dobara je samo podjela odgovornosti za zajedničko upravljanje, za zajedničko služenje. U tom poimanju ne može se govoriti o isključivom interesu pojedinca.⁶¹¹ Dakle, svatko treba imati udjela na dobrima ovoga svijeta, da bi bio više slobodan, više čovjek.⁶¹² To ne vrijedi samo za zemljišne posjede nego se treba protegnuti i na sva druga materijalna i duhovna dobra koja ljudi posjeduju.

Iz biblijskog nauka o vlasništvu jasno proizlazi da ljudske osobe i potrebe imaju prednost pred privatnim vlasništvom. U duhu tog nauka sedma zapovijed je imala za cilj da zaštiti osobe i njihov pristup potrebnim dobrima. Zabranjujući krađu, ta zapovijed želi kazati da nijedan čovjek nema pravo lišiti drugu ljudsku osobu dobara koja su joj potrebna za normalan i uspješan život. Iako se to ne kaže izričito u našoj zapovijedi, ta dimenzija je sigurno u njoj prisutna. Priziv na druge zakone i uredbe u Izraelu nedvojbeno to potvrđuje. Očito je, npr., da propisi o jubilejskoj i subotnjoj godini, pravo pabirčenja, proročko tumačenje naše zapovijedi, itd., pozivaju na ponovnu raspodjelu imovine na osnovi ljudske potrebe.⁶¹³ Pogledajmo sve to sada malko izbližega.

a) *Jubilejska godina* Značajka je biblijske religije da se ona utjelovljuje u konkretnom životu. Dok su okolni narodi ograničili religiju na ritualni i žrtveni kult, Izrael je svoja religiozna osvjedočenja prenio i na zakone koji su imali ravnatu njegovo svagdašnje življenje.⁶¹⁴ Zakoni tu izvire iz religije i tako postaju religiozna obveza. Na taj način društveno i etičko djelovanje poprima religiozno utemeljenje. Jednako su tako i prava pojedinaca u društvu potkrijepljena religijom.⁶¹⁵

611. Usp. G. AUZOU, *Dalla servitù*, 244; A. EXELER, *Die Zehn Gebote*, 165.

612. Na toj pozadini se sa svom jasnoćom uvida ograničenost svakog vlasništva. Polazeći s tog stajališta, M. Buber reče da nijedan posjednik za svoj posjed ne može niti smije reći „što Bog kaže u Pismu: 'moja je zemlja'” (navedeno prema: SCHALOM BEN-CHORIN, *Das Zehnwort* 147).

613. Iz tih zakona nedvosmisleno proizlazi da Izrael nije imao koncept neotudivog prava na privatno vlasništvo.

614. Vrlo su značajne u tom pogledu sljedeće riječi Miheje proroka: „Objavljeno ti je, čovče, što je dobro, što Jahve traži od tebe: samo činiti pravicu, milosrđe ljubiti i smjerno sa svojim Bogom hoditi (Mih 6,6-8). Tu jasno dolazi do izražaja da su kod starozavjetnih proroka društvena etika i moral imali prednost nad žrtvom i kultom.

615. To je onda postala baza za gradnju zapadne kulture i civilizacije.

Politeističke religije priznaju mnoštvu bogova koji se razlikuju u stupnju važnosti. Polazeći od te klasne strukture u nebu, pripadnici politeizma obično ovako zaključuju: kao što postoji hijerarhija u nebu, tako postoji hijerarhija ili klasni sistem i na zemlji. Po njima, dakle, postoje različite klase ili kategorije ljudi. Naprotiv, jednakost svih ljudi karakteristična je za monoteističke religije. A Izraelci su razotkrili Jahvu kao jedinoga Boga, i to onoga koji ih je kao zatočene robove oslobodio iz egipatskog ropstva. Kao njihov osloboditelj on traži da svi Izraelci budu slobodni i jednaki pred Njim; želi da imaju iste političke, socijalne i ekonomske šanse. Tu se nalazi i izvorište ključnog biblijskog koncepta da zemlja pripada svima. Čitava zakonska predaja odražava taj ideal koji je, kako smo gore vidjeli, religiozno utemeljen. Taj ideal bio je od odsudne važnosti za održavanje slobodnog i jednakog društva.⁶¹⁶ Toj svrsi je služila i ustanova jubilejske godine.

Izraelci su vjerovali da je Jahve glavni i prvotni vlasnik svih dobara koja mi posjedujemo. Ta dobra su nama dana samo na upravljanje i uporabu. Koliko je to poimanje o relativnom vlasništvu uzimano ozbiljno, najbolje pokazuju odredbe za jubilejsku godinu (usp. Lev 25). Po tim odredbama, Izraelac nije mogao nikada potpuno otuđiti svoj zemljišni posjed. Ako je, prisiljen nuždom, prodao za izvjesno vrijeme komad zemlje, onda se to zemljište u jubilejskoj godini (koja se slavila svakih 50 godina) trebalo ponovno vratiti svom izvornom vlasniku.⁶¹⁷ Na taj način je zemlja čuvana u rukama istih obitelji i održavala se jednakost raspodjele dobara. Upravo snagom posjedovanja zemljišta obitelji i pojedinci mogli su očuvati dragocjeni dar slobode.⁶¹⁸

Jubilejska godina je jedan od najznačajnijih pokušaja da se ponovno uvede ekonomska jednakost u društvu. To se događa oslobađanjem robova, brisanjem dugova i vraćanjem zemlje njezinim izvornim vlasnicima (usp. Pnz 15,1-11). Dakle, za tu veliku jubilarnu proslavu proglašavalo se potpuno oslobođenje svim zatočenicima i potlačenima u Izraelu. Očito je da se te odredbe o jubilejskoj godini protive gomilanju bogatstava u rukama jedne malobrojne elite; one su usmjerene prema tome da spriječe tendenciju prema pretjeranom kapitalizmu i stvaranju proletarijata. Na osnovi tih odredaba osiromašeni su se mogli nadati da će im zemlja ponovno biti vraćena i da će tako opet biti uspostavljena jednakost u zajednici. Dakle, nakana svih tih odredaba bila je da se očuva ekonomska jednakost između svih Izraelaca, da se stvori društvo bez klasa, društvo bez siromaštva.

616. R. GNUSE, You shall, 66.

617. Usp. A. EXELER, Gebote, 163 sl.; O.H.BESCH, Gebote, 107.

618. Konkretnu potvrdu za to imamo i u našoj novijoj povijesti. Ta povijest je pokazala da je daleko lakše bilo manipulirati s ljudima koji nisu imali svog posjeda, koji su bili proletari. Oni koji su imali nekakav posjed, bili su daleko otporniji kad je trebalo trpjeti za vjeru. Imali su više šansi da ostanu slobodni.

A sve je to imalo za cilj da omogući ljudima da budu i ostanu slobodni.⁶¹⁹ Iskustvo pokazuje da prekomjerno siromaštvo vodi u ovisnost, do gubitka slobode i suvereniteta.

b) Subotnja godina – I ova ustanova izvire iz dubokog religioznog osvjetloćenja da je Bog vlasnik svih dobara i da su ta dobra određena na dobrobit svima, a ne samo nekolicini izabranika. U tom pravcu odredbe subotnje godine nastoje štititi jednakost i slobodu svih Izraelaca. Te godine robovi trebaju biti oslobođeni (Pnz 15,12-18). Nadalje, to je godina brisanja dugova. Izričito se naređuje: „Na završetku sedme godine opraštaj dugove. Ovako neka bude opraštanje: neka svatko oprostí dužniku svoje potraživanje; neka ne utjeruje duga od svoga bližnjega ni od svoga brata, kad se jednom proglaší Jahvino otpuštanje dugova. . .” (Pnz 15,1-3). Osim toga, sedme godine siromah je imao pravo na plodove koji su rasli na poljima koja su ostavljena počivati. Odredba kaže: „Šest godina zasijavaj svoju zemlju i njezine plodove pobiri, a sedme je godine pusti da počiva neobrađena. Neka se s nje hrani sirotinja tvoga naroda (Izl 23,10-11; usp. Lev 25,2-7). Očito je da su sve te odredbe išle za tim da održe jednakost u društvu, da spriječe stvaranje velikih društvenih razlika. Dakle, i ova ustanova – jednako kao i jubilejska godina – imala je za cilj da unese ravnotežu među klasama. Ponovnom raspodjelom dobara, i u ovom slučaju se željelo iznova uspostaviti ekonomsku harmoniju u zemlji Izrael.

c) Pravo pabirčenja i pravo gladnog putnika – I ova je odredba imala u Izraelu humanitarnu svrhu (usp. Lev 19,9-10; 23,22; Pnz 24,19-22). Ona je izražaj svijesti da zemlja pripada svima i da se, stoga, svatko može koristiti njezinim plodovima. To zakonodavstvo štiti siromahe koji su posebno ranjivi. Pripovijest o Ruti je klasični primjer korištenja tog prava (Rut 2,1-23). Siromah je na taj način mogao preživjeti a da nije bio primoran prositi. Radikalnije odredbe idu čak dotle da dopuštaju siromahu da uđe u tuđi vinograd ili žito i prije nego su potrgani ili požnjeveni, ako se radi o utaženju gladi. Jasno, da ne bi došlo do zloupotrebe tog duboko humanitarnog privilegija, daju se odmah i neka ograničenja. Ona glase ovako: „Ako uđeš u vinograd svoga susjeda, slobodno ti je zobati grožđa do mile volje, ali u svoj sud ne smiješ stavljati. Ako uđeš u žito svoga susjeda, možeš kidati klasove rukom, ali ne smiješ prinostiti srpa susjedovu žitu” (Pnz 23,25-26). Dakle, ono što bi moderna misao mogla okarakterizirati kao krađu, Stari zavjet nije tako kvalificirao. Po njegovu nauku, ljudska potreba daje čovjeku pravo pristupa na dobra koja su mu nužna za život. Uskratiti to siromahu, bio bi grijeh. Tu se, dakle, krađa ne defi-

---

619. Usp. R. GNUSE, You shall, 36-37.

ni su polazeći isključivo od pojma vlasništva. Pravo na zadovoljenje ljudske potrebe dio je te definicije.

Na osnovi tih ustanova i odredaba koje smo gore naveli jasno proizlazi da Izrael nije tumačio zapovijed protiv krađe kao nešto što opravdava gomilanje bogatstva u rukama nekolicine. Baš protivno. U svjetlu tih ustanova smisao sedme zapovijedi mogao bi se ovako parafrazirati: Ne odnesi drugima ono što im je potrebno da bi mogli živjeti kao slobodne i kreativne osobe. To mogu biti sloboda, hrana, zemljište, novac, itd. Dakle, iz svega što je gore rečeno daje se sa sigurnošću zaključiti da su u Izraelu osobe i njihova prava imale prednost pred pravom osobnog vlasništva.

d) *Proročko tumačenje sedme zapovijedi* – U ime sedme zapovijedi, proroci su odvažno i beskompromisno optuživali bogate i moćne klase Samarije i Jeruzalema koje su tlačile i izrabljivale druge. Borili su se za dobrobit slabijih i iskorištavanih (branili su njihova prava) i smjelo se suprotstavljali zloupotrebama velikih i bogatih. Oštro su kritizirali pojave koje su se uvlačile u život židovske zajednice iz okolnih poganskih civilizacija, kao što su: politeizam, gubitak jednakosti, uvođenje klasa, ropstvo, traženje imuniteta od zakona sa strane kraljeva za njihove postupke i akcije. Ako kraljevi ne bi branili prava siromaha, udovica, siročadi, proroci bi oštro protestirali (usp. Iz 1,23; 10,1-2; Jr 22,13.17). Ti isti izraelski proroci kore oštrim riječima i špekulante zemljom i kućama, koji iskorištavaju ovisnost i nemoć siromaha (usp. npr. Mih 2,1-3; Iz 5,8).. I kralj potpada pod tu osudu, ako se ponaša na taj način (usp. Jr 22,13-19). Posebno rječit primjer za to je propovijest o „malom čovjeku” Nabotu (1 Kr 21), koji je imao svoj vinograd uz kraljevu palaču. Kralj Ahab i njegova žena Izebela nisu imali mira dok Nabota nisu likvidirali – prividno na legalan način ali ustvari nečastan – da bi se tako dokupali njegove zemlje. Prorok Ilija, po Božjem nalogu, stupa tada pred kralja i naviješta mu kao kaznu za to zlodjelo propast čitave njegove kuće i obitelji.⁶²⁰ Dakle, starozavjetni proroci žigošu posebno „krađu odozgo”, tj. onu gdje moćni iskorištavaju nuždu onih koji su postali ovisni i nezaštićeni, i tako im ugrožavaju od Boga danu i zajamčenu slobodu.⁶²¹

Biblijske uredbe i odredbe, o kojima smo gore govorili, jasno pokazuju da se Izrael borio da očuva jednakost za sve članove u društvu, odnosno da svima dadne iste mogućnosti. U tu svrhu su postojali propisi koji su tražili da se s vremena na vrijeme ponovno raspodijeli bogatstvo i posjed siromašnijim članovima

620. A. EXELER, Gebote, 167.

621. Tim duhom je prožeta i Jakovljeva kritika na račun bogataša (Jak 5,1-6).

društva. Cilj je tih propisa bio da zaštite blagostanje siromaha i nezaštićenih u izraelskoj zajednici. Naime, pripadnici te klase lako su mogli postati žrtve moćnih i utjecajnih. Povijesno iskustvo pokazuje da su oni često izloženi maltretiranju, manipuliranju i izrabljivanju sa strane jakih. Razumljivo je, stoga, da je u Bibliji pažnja usredotočena ne na prava jakih, nego na prava slabih. Vrlo često biblijski propisi traže da se nadničarima osiguraju pravovremene i pristojne plaće (Pnz 24,14-15; Lev 19,13). Moćnima se jasno daje do znanja da je uskraćivanje plaće nadničarima veliki zločin. Budući da siromasi i slabi često puta stradavaju na sudovima, Biblija nastoji zaštititi njihovo pravo. U tu svrhu se upozorava suce da ne smiju pristrano suditi. Jedan od tih propisa glasi: „Ne krnji prava svome siromahu u njegovoj parnici. . . Ne primaj mita, jer mito zasljepljuje i one koji najjasnije gledaju i upropašćuje pravo pravednika” (Izl 23,6-8). Bog se u tim propisima posebno prijeti moćnicima koji gaze prava najslabijih i najnezaštićenijih: pridošlica, udovica i siročadi. Evo kako glasi jedna od tih prijetnji: „Ne tlači pridošlicu niti mu nanosi nepravde. . . Ne cvilite udovice i siročeta! Ako ih ucviliš i oni zavapjeni, sigurno ću njihove vapaje uslišiti. . .” (Izl 22,20-22; usp. Izl 23,9; Pnz 24,17-18).⁶²² Po tim biblijskim propisima, robovi trebaju biti oslobođeni sedme (Pnz 15,12-18) ili pedesete godine (Lev 25,39-55). Dugovi se trebaju brisati svake sedme godine (Pnz 15,1-3). Zajmovi se trebaju davati bez kamata (Izl 22,25; Pnz 15,7-11; 23,19-20; Lev 25,35-38). Sedme godine siromah je imao pravo na plodove koji su rasli na poljima koja su ostavljena počivati (Izl 23,10-11; Lev 25,1-7). Postojalo je pravo pabirčenja (Pnz 24,19-22; Lev 19,9-10; 23,22; Rut 2,1-23) i pravo gladnih putnika (Pnz 23,24-25). Povratak zemlje izvornim vlasnicima bio je predviđen svakih pedeset godina (Lev 25,8-17). Dakle, svi ti zakoni uzimaju u zaštitu ekonomska prava siromaha. Oni daju prednost osobama pred vlasništvom. Po tim propisima, prva briga treba biti ljudska potreba, a ne osobno vlasništvo. Odatle i dužnost bogataša da svoje bogatstvo koriste na dobrobit svih, a ne isključivo za svoju vlastitu korist. Na toj pozadini dobiva nove obrise i pojam krađe. Očito je da su neki moderni zakoni o vlasništvu i krađi u suprotnosti s tim biblijskim duhom i poimanjem; oni zatamnjuju i ugrožavaju ljudska prava koja su čovjeku dana i zajamčena od Boga.

3) *Kršćanska teologija i vlasništvo*

Novi zavjet je u potpunosti usvojio nauk Staroga zavjeta o vremenitim dobrima i o načinu kako bi se čovjek trebao služiti njima. I u spisima nove ekonomije spasenja jasno dolazi do izražaja da ta dobra, po Božjem određenju, trebaju služiti

622. Za razliku od tog biblijskog stava, babilonski zakoni –koji priznaju različite klase u društvu– nalažu teške kazne za prekršaje koje počinje siromasi protiv bogataša.

u svim ljudima. Polazeći od tog osnovnog osvjedočenja, Ivan je mogao napisati: „Ako tko posjeduje dobra ovoga svijeta i vidi svoga brata u nevolji i od njega zatvori svoje srce, kako će ljubav Božja ostati u njemu?“ (1 Iv 3,17). U tom istom duhu su kršćanski teolozi i propovjednici kroz ova dva tisućljeća osuđivali sebičnost i uskogrudnost bogataša, kao i njihovo nepravedno tlačenje i izrabljivanje siromaha. Taj njihov postupak je sankcionirala i institucionalna Crkva.⁶²³ Pogledajmo sada sve to malko detaljnije.

a) *Crkveni Oci i vremenita dobra* – Oslanjajući se bitno na biblijski nauk, i oni su vjerovali da vremenita dobra, po Božjem određenju, pripadaju svima, jednako kao zrak i sunčeva svjetlost. Dosljedno tome, ta dobra bi trebala biti dostupna svima. To naravno pravo treba imati prednost pred drugotnim pravom osobnog vlasništva. U stvari, crkveni Oci drže da je osobno vlasništvo opravdano samo ako služi dobrobiti svijetu. Ako netko svoja privatna dobra ograničava isključivo na svoju vlastitu uporabu, oni to kvalificiraju kao okradanje drugih ljudi. Po njima, dakle, vlasnik ne može raspolagati svojim dobrima kako mu se prohtije, nego on ako kako Bog želi da on s njima raspolaze. A Bog nam je dao slobodu upotrebe, ali samo koliko je to potrebno. Inače je odredio da upotreba bude zajednička. U jednu riječ, crkveni Oci daju do znanja svojim suvremenicima da se osobno vlasništvo ne smije nikada ostvarivati na štetu zajedničkog dobra. Polazeći s tog stajališta, oni su tražili raspodjelu dobara i uporno podsjećali bogataše na obavezu velikodušnog davanja milostinje siromasima. Nekoliko navoda iz djela tih pisaca, koja ćemo navesti u onome što slijedi, jasno pokazuju i potvrđuju upravo taj i takav stav tih ljudi prema vremenitim dobrima.

Već DIDAHE poziva kršćane da budu osjetljivi na potrebe siromaha i da s njima nesebično dijele svoja dobra. Među ostalim, u njega čitamo i ovo: „Ne odbij potrebnoga, nego dijeli svaku stvar sa svojim bratom, i ne reci da je to tvoje vlastito”.⁶²⁴ Istim duhom je prožet i sv. Bazilije. On pravi razliku između *'koina'* (zajednička dobra koja pripadaju svima) i *'idia'* (privatno vlasništvo). Po njemu, bogataš prisvaja za sebe „zajednička dobra” i tako pljačka siromahe. Činjenica je da koncentriranje bogatstva kod nekolicine stvara bijedu i siromaštvo kod mnogih. Odatle zaključuje da je postojanje prekomjernog bogatstva u rukama malog broja bogataša povezano s nedostatkom ljubavi. Stoga on uči da bogataš mora

623. To je posebno došlo do izražaja u socijalnim enciklikama (usp. LEON XIII, *Rerum Novarum*, god. 1891.; PAVAO VI, *Populorum progressio*, god. 1967.; IVAN PRAVAO II, *Sollicitudo rei socialis*, god. 1987.) i u dokumentima II. vatikanskog koncila (usp. posebno: *Gaudium et Spes*, br. 69-72).

624. DIDAHE, 4,8.

vratiti natrag siromahu ono što je jednom bilo njegovo. U tom duhu veli: „Lopovom nazivamo onoga tko nekome oduzme dio odjeće. Ali zar onaj tko ne obuče siromaha, a mogao bi, zaslužuje neki drugi naziv?”.⁶²⁵ I sv. Ambrozije je potpuno suglasan s tim stavom. On na jednom mjestu piše slijedeće: „Ne daješ od svojega kad daješ siromahu, nego mu vraćaš što je njegovo. Jer ono što je zajedničko i dano na upotrebu svima ti svojataš samo za sebe. Zemlja je dana svima, a ne samo bogatima”.⁶²⁶ Jedan od najradikalnijih pobornika tog učenja u čitavoj otačkoj literaturi bio je Ivan Krizostom. Kraljica Eudoksija ga je prognala upravo zbog oštrih optužbi protiv bogataša. On drži da je bogatstvo u rukama nekolicine slično grabeži. Bez okolišanja piše: „Ne dijeliti s drugima svoja bogatstva, to je pljačka. Možda vas začuđuje to što govorim. Nemojte se čuditi. Ja ću vam navesti svjedočanstvo sv. Pisma, koje kaže da nije samo pljačka ukrasti vlasništvo drugoga, nego i ne dijeliti svoje vlastito s drugima; to je pljačka i pohlepa i krađa”.⁶²⁷ Da je Ivan Krizostom nastojao svim silama proširiti to shvaćanje, pokazuju i ove njegove riječi: „Nemoj reći: upotrebljavam ono što je moje, jer upotrebljavaš ono što je tuđe; . . . sebična upotreba ono što je tvoje pretvara u nešto tuđe. . .”.⁶²⁸ Upravo jer je bio uvjeren da takav stav prema vremenitim dobrima tvori jednu od bitnih protega biblijske vjere, Krizostom potiče kršćane da uče djecu već iznejaka da budu velikodušna i darežljiva. Čini to slijedećim riječima: „Učite djecu da budu darežljiva! Daj mrvicu, a primit ćeš veliki kruh!”.⁶²⁹ O toj važnoj temi ophođenja s vremenitim dobrima progovorio je i Klement Aleksandrijski. I on drži da bogati u milostinji daju siromasima ono što njima stvarno i pripada. Klement nije zagovarao odricanje od dobara, jer je smatrao da bi to smanjilo mogućnost da se čine dobra djela. Za njega je bilo važno da vlasnik bude spreman dijeliti svoja dobra s potrebnima. Evo njegova stava: „Dobra se zovu dobrima jer čine dobro; ona su providena od Boga za dobro čovječanstva. . . Stavljena su nam na raspolaganje. . . kao sredstva koja treba dobro upotrijebiti”.⁶³⁰

Nema sumnje da je društveni nauk crkvenih Otaca, koji je poticao na davanje milostinje i na druge oblike humanitarne skrbi za druge, bio je dan od osnovnih čimbenika brzog širenja kršćanstva. Rječito svjedočanstvo za to pruža i ljuti neprijatelj kršćanstva Julijan Apostata. On napisao o kršćanima svoga vremena ovu

625. Sv. BAZILIJE, Homilia in illud dictum Evangelii secundum Lucam „Destruam horrea mea, et maiora aedificabo”, itemque de avaritia, br. 2, u: PG 31, 263.

626. Sv. AMBROZIJE (navedeno prema: PAVAO VI, Populorum progressio, br. 23). Usp. LAKTANCIJE, Divinarum Institutionum. De iustitia, u: PL 6,565 B; Sv. AUGUSTIN, In Ioannis Evangelium, u PL 35, 1760; Sv. GRGUR, XL Homiliarum in Evangelia libri duo, u: PL 76, 1165.

627. IVAN KRIZOSTOM (navedeno prema: R. GNUSE, You shall, 108).

628. IVAN KRIZOSTOM (navedeno prema: E. FROMM, Imati ili biti, 100).

629. IVAN KRIZOSTOM (navedeno prema: V. KARLOVIĆ –ur.–, Dobri Pastir 1980, 88).

630. KLEMENT ALEKSANDRIJSKI (navedeno prema: R. GNUSE, You shall, 110).

pohvalu: „. . . Njihova dobrohotnost prema strancima, njihova skrb za grobove umrlih. . . najviše su učinili da poraste ateizam (kršćanstvo). . . Bezbožni 'galilejci' (kršćani) podupiru ne samo svoje vlastite siromahe nego također i naše. . .”⁶³¹ Samo kršćani tih i takvih kvaliteta moći će uspješno naviještati biblijsku vjeru i pružiti svjedočanstvo za nju, jer je to bitno vjera ljubavi. Stoga nitko nije oslobođen ili izuzet od vršenja tih dobrih djela. Ni redovnički zavjeti ne oslobađaju od dužnosti davanja milostinje. Naprotiv, smisao redovničkih zavjeta se i sastoji u tome da budemo spremni svoja dobra dijeliti s drugima, s onima koji su ih potrebni.⁶³² Osim toga, nepobitna je činjenica da se biblijski i otački ideal o zajedničkom uživanju dobara na najsavršeniji način kroz povijest ostvario upravo u životu redovničkih zajednica.⁶³³

b) *Institucionalna Crkva i društveno pitanje* – Kako smo gore vidjeli, Biblija i crkveni Oci oštro su osuđivali nepravедno tlačenje siromaha od strane bogataša. Oni su to činili u ime sedme zapovijedi Dekaloga. Nažalost, od otačkih vremena do 19. stoljeća institucionalna Crkva je tu činjenicu nekako zaboravila. U njezinoj službenoj teologiji socijalna skrb je zauzimala podređenu ulogu u odnosu na druge brige. Kroz sve to vrijeme zapovijed protiv krađe tumačila se više kao obrana akumulacije bogatstva, nego kao zaštita siromaha i ugroženih. Tek će radnički pokret 19. stoljeća ponovno probuditi i izoštriti u krilu Crkve osjećaj za socijalnu skrb. Znak tog buđenja bila je prva socijalna enciklika „*Rerum novarum*”, koja je ugledala svijetlo dana 1891. godine.⁶³⁴ Od tog vremena pa do naših dana Crkva je ostala vrlo pozorna na društvena pitanja. Kroz tih stotinjak godina ona je stalno razvijala i usavršava-

631. JULIJAN APOSTATA (navedeno prema R. GNUSE, *You shall*, 111). Tu je, samo na jedan drukčiji način, izraženo ono poznato udivljenje naspram kršćanima koji su doista živjeli po svojoj vjeri, a sadržano je u uzviku: „Gle, kako se ljube!” Osim toga, tu nalazimo svjedočanstvo koje nam pokazuje da su kršćani tog vremena vrlo ozbiljno uzimali Kristov nalog o ljubavi prema neprijateljima (Mt 5,43-48).

632. Treba ipak reći da osobna velikodušnost i darežljivost ne oslobađa kršćane od napora da rade na preobrazbi nepravедnih struktura društva.

633. Samostanski život se pojavio i uvriježio na Zapadu početkom ranog srednjeg vijeka. Nepobitna je činjenica da su samostanci najviše doprinijeli uljudivanju i civiliziranju Europe. U tim zajednicama Zapad je na konkretan način ispitao mogućnost zajedničkog uživanja dobara i tip zajedničkog življenja. Sa strukturama koje je providio sv. Benedikt i kasniji osnivači redova, samostanski je život pokazao da zajedničko življenje ne mora biti prolazni idealistički eksperiment. Činjenica je da taj način života traje neprekidno kroz 15 stoljeća. Osim toga, ne može se reći ni to da je taj način života dezerterski ili onosvjetski. U stvari, u samostanima Europe sinule su mnoge iskre kulture i civilizacije koje se više nisu gasile. Poznata je činjenica da su samostani bili bastioni gdje se gajila pismenost, očuvala književnost i unapređivala privreda. Dakle, samostanski život nije bio samo uspješan pokušaj da se ispuni nalog zajedničkog uživanja dobara, nego i kulturna riznica i čuvar zapadne kulture i civilizacije.

634. LEON XIII.

vala svoj društveni nauk. Taj nauk je izložen i sadržan posebno u dokumentima II. vatikanskog koncila i u socijalnim enciklikama.⁶³⁵ Pogledajmo ukratko glavne okosnice tog učenja.

Poznato je da se II. vatikanski koncil odvijao pod geslom: 'Povratak na izvore', što je značilo povratak k Bibliji i staroj kršćanskoj Predaji. Udubljujući se u taj izvorišni polog vjere, koncilski Oci su pronašli snažna osloništa za poticanje društvene preobrazbe, za stvaranje boljega i pravednijega društva. Najsnažnije oslonište i polazište za te društvene preobrazbe bilo je ponovno razotkriće biblijskog i otačkog pojma o vlasništvu i krađi. U stvari, osnovno načelo crkvenog društvenog nauka otada postaje uvid da „su prvotno dobra ovoga svijeta određena svima”.⁶³⁶ U tom svjetlu se i krađa shvaća i definira kao oduzimanje dobara jednoj osobi, koja su joj potrebna za cjeloviti ljudski razvoj. Dosljedno tome, krađom se smatra čak i „legalno” sticanje dobara od osoba, ako ih gubitak tih dobara razrušuje fizički, psihički, odgojno i čuvstveno. Evo kako su Oci II. vatikanskog koncila tu veliku i važnu biblijsku i otačku misao formulirali za naše vrijeme: „Bog je zemlju i sve što ona sadrži namijenio svim ljudima i svim narodima, tako da bi stvorena dobra morala pritići svima, pod vodstvom pravde i ljubavi. Ma kakvi bili oblici vlasništva, . . ., uvijek treba paziti na tu opću namjenu dobara. Zato čovjek, . . ., ne smije nikada držati da su stvari koje zakonito posjeduje jedino njegove nego ih također treba smatrati i kao zajedničke, u tom smislu što one mogu koristiti ne samo njemu jedinom nego također i drugima.”⁶³⁷ Uostalom svima pripada pravo da posjeduju dio dobara dovoljan pojedincu i njegovoj obitelji. To je bila misao crkvenih otaca i naučitelja, koji su naučavali da su ljudi dužni pomagati siromahe, i to ne samo od svojega suviška. A tko se nalazi u krajnjoj nuždi ima pravo da sebi pribavi potrebno od tuđega.⁶³⁸ Budući da u svijetu ima mnogo ljudi koji trpe glad, Koncil zaklinje sve, i pojedince i vlasti, da, imajući na pameti onu otačku izreku: 'Nahrani onoga koji umire od gladi jer ako ga nisi nahranio, ubio si ga',⁶³⁹ prema svojim mogućnostima stvarno

---

635. LEON XIII, *Rerum novarum* (god. 1891.); PAVAO VI, *Populorum progressio* (god. 1967.); IVAN PAVAO II, *Sollicitudo rei socialis* (god. 1987.).

636. IVAN PAVAO II, *Sollicitudo rei socialis*, br. 42; usp. *Gaudium et Spes*, br. 69; PAVAO VI, *Populorum progressio*, br. 22.

637. Usp. Sv. TOMA, *Summa Theologiae* II-II, q. 32, a. 5 i q. 66, a. 2.

638. Staro je načelo: „In extrema necessitate omnia sunt communia, id est communicanda”. Jasno, za pravilnu primjenu tog načela trebaju se ispuniti svi uvjeti koji se za to traže (usp. sv. TOMA, *Summa Theologiae* II-II, q. 66, a. 7).

639. Usp. Usp. GRACIJAN, *Decretum*, can. 21, dist. LXXXVI (izd. FRIEDBERG I, 302). Ta izjava se nalazi već u: PL 54, 591A. Za svete Oce, dakle, obveza darežljivosti je druga strana medalje sedme zapovijedi. Njezinim prakticiranjem možemo barem malko izmijeniti nepravedne imovinske odnose u svijetu, odnosno ublažiti bijedu. Osim toga, darežljivost je potrebna i kao testiranje naše neovisnosti i slobode naspram vremenitim dobrima.

stave na raspolaganje i upotrebe svoja dobra pružajući osobito onima, bilo pojedincima bilo narodima, sredstva kojima oni sami mogu sebi pomoći i razvijati se".⁶⁴⁰ Nema sumnje da su baš u tim koncilskim riječima našli svoj poticaj i nadahnuće oslobodilački pokreti unutar Crkve.⁶⁴¹ Tu se nalazi ključ i duh u kome se odsada treba čitati i sedma zapovijed Dekaloga i u funkciji kojega će biti pro-
sudivana pitanja vlasništva, sticanja, razmjene, plaća, suradnje i pomoći.⁶⁴²

Ivan Pavao II., papa radnik, nije neosjetljiv na radnička i općenito društvena pitanja. Znak za to je i njegova socijalna enciklika „*Sollicitudo rei socialis*” (Socijalna skrb), koju je izdao 1987. godine. Prema njegovu izričitom priznanju, u toj enciklici se sažima socijalni nauk Crkve iznesen u dvjema prethodnim socijalnim enciklikama, tj. u „*Rerum novarum*” i „*Populorum progressio*”.⁶⁴⁴ Taj nauk se tu konkretizira za ovo naše današnje vrijeme. Treba ipak priznati da enciklika Ivana Pavla II. donosi i neke nove uvide i čini nove pomake. Pogledajmo sada njezine glavne naglaske.

Za Ivana Pavla II. društveni razvoj je prije svega i bitno moralni problem. Polazeći s tog stajališta, on drži da je grijeh uzrok nerazvijenosti i potlačenosti pojedinih naroda i pojedinaca. Grijeh, koji ima izvorište u čovjekovu srcu, utjelovljuje se u „strukturama grijeha”, tj. on ih proizvodi. Papa u više navrata ukazuje na bitnu vezu između grijeha i struktura grijeha.⁶⁴⁵ Na taj način upire prstom na korijen i izvorište zala koja nas pritišću i tište. Jasno da će u tom i takvom viđenju prevladavanje tih zala zahtijevati „promjenu duhovnih stavova”,⁶⁴⁶ odnosno obraćenje srca.

U strukturama grijeha postoje brojni „lopovski elementi”.⁶⁴⁷ Svaka vrsta iskorištavanja bijede drugih spada u tu kategoriju. Čak ako je to iskorištavanje posvema „legalno”, može ono biti duboko nemoralno.^{647a} Činjenica je, npr.,

---

640. Gaudium et Spes, br. 69.

641. Na poseban način to vrijedi za pobornike „teologije oslobođenja”.

643. Očito je da je tim duhom prožeta i opečaćena i poznata izjava latinskoameričkih biskupa u Puebli, koja glasi: „Dobra i bogatstva svijeta su po volji Stvorca. . . određena da služe koristi i dobru svih i svakog pojedinog čovjeka i naroda. Odatle se daje zaključiti da svima i svakom pojedinom čovjeku pripada primarno, apsolutno nepovredivo pravo da upotrebljava solidarno ta dobra. . . za ostvarenje ljudske osobe. . . Sva su ostala prava podređena tom pravu” (Die Evangelisierung Lateinamerikas, br. 492). To znači da svaki sistem koji apsolutizira vlasništvo, bilo pojedinca bilo kolektiva, automatski upada u grijeh krađe.

644. U stvari, naša enciklika je i napisana kao spomen na dvadesetu obljetnicu objavljivanja enciklike „*Populorum progressio*”.

645. Usp. IVAN PAVAO II, *Sollicitudo rei socialis*, br. 36 i 37-40. Upravo se u tome nalazi jedna od velikih novina naše enciklike.

646. ISTI, Ondje, br. 38.

647. A. EXELER, Gebote, 175.

647.a Vrlo je važno, dakle, kako se vlasništvo stiče. Čak ako je to sticanje na formalnoj razini i zakonito, ono izrabljivanjem slabih može postati krađom. Tu se nalazi ne samo glav-

da pripadnici Trećega svijeta nisu kadri odbiti odluke jačih. Oni su o njima ekonomski ovisni i stoga moraju prihvatiti – željeli to ili ne – njihove odluke i njihova pravila igre. Na taj način siromašni i nerazvijeni narodi ne mogu gospodariti svojom vlastitom sudbinom. Drugim riječima, u takvim uvjetima oni su lišeni prava na samoodređenje.⁶⁴⁸ Time je njihova sloboda ugrožena i narušena. Osim toga, bogati u svojim rukama drže sredstva priopćivanja i tako mogu utjecati na stvaranje javnog mnijenja. Oni su kadri stvari i događaje do te mjere krivo tumačiti („navoditi na svoj mlin”), da bespomoćni i krivo informirani narod pristane na svoje vlastito ropstvo.⁶⁴⁹

Ivan Pavao II. izričito označuje kao veliku nepravdu i činjenicu da jedna manjina od 5% drži u svojim rukama više od polovine sveukupnih svjetskih prihoda, dok drugi nemaju ni najpotrebnije za život.⁶⁵⁰ Toj obespravljenoj većini onemogućeno je sudjelovanje na kreiranju ekonomije i politike. A to je krađa osnovnih ljudskih prava. S druge strane, malobrojna buržoazija, da bi očuvala svoj povlašćeni položaj, spremna je podržavati diktatorske režime pa čak i ratove voditi.⁶⁵¹

Papa upozorava da neodgovorno rasipanje vlasništva na štetu drugih može postati krađom. Krađa je i prekomjerno trošenje i iscrpljivanje prirodnih zaliha, jer se na taj način budućim pokoljenjima oduzima mogućnost za normalan i bezbrižan život.⁶⁵²

Papa u ovoj enciklici otvoreno i odvažno ukazuje na negativne strane kako liberalne (kapitalističke) tako i dogmatske (socijalističke) ideologije. Evo, ukratko, njegovih glavnih zamjerki tim ideološkim ekonomskim sustavima. U liberalnoj (kapitalističkoj) ideologiji neumoljiva logika tržišta proteže se na sveukupnost ljudskih odnosa.⁶⁵³ Tu se vrijednost čovjeka mjeri i prosuđuje po njegovoj upotrebljivosti i korisnosti na tržištu, tj. po tome što i kako proizvodi, i što i koliko troši. Po toj logici čovjek nema pravo na postojanje doli ukoliko je koristan tom mehanizmu tržišta.⁶⁵⁴ Dakle, liberalna (kapitalistička) ideologija i njezina neumoljiva logika tržišta dovode do toga da se podređuje čovjeka stvarima, da se sakralizira stvari i tako njima žrtvuje ljudsko dostojanstvo.⁶⁵⁵ Tu više nije čovjek središte kome treba sve služiti, nego *ekonomija*. A „ekonomija kao sadržaj ži-

---

ni problem kapitalističkog društvenog uređenja, nego i socijalističkog koji se uvijek iznova izrađa u državni kapitalizam, gdje izrabljivanje slabih poprima još grublje oblike nego u kapitalizmu.

648. IVAN PAVAO II, *Sollicitudo rei socialis*, br. 33,39,42.

649. ISTI, *Ondje*, br. 43.

650. ISTI, *Ondje*, br. 14.

651. ISTI, *Ondje*, br. 44 i 20,39.

652. ISTI, *Ondje*, br. 26,29,34.

653. ISTI, *Ondje*, br. 22, 23.

654. ISTI, *Ondje*, br. 25, 18.

655. ISTI, *Ondje*, br. 28, 29.

vota predstavlja bolest na smrt, . . . Kad se zapostavlja duhovna kultura, kultura unutrašnjeg čovjeka, tada sebičnost ostaje dominantna moć u čovjeku a sistem sebičnosti, kao kapitalizam, odgovara toj orijentaciji bolje od sistema ljubavi za „svoje bližnje”.⁶⁵⁶ Ta ista tržišta logika potiče gospodara da ne pruža pomoć doli tamo gdje će se ona vratiti oplođena.⁶⁵⁷ U kapitalističkom društvenom uređenju postoji doduše sloboda konkurencije. Ona je osnovni zakon kapitalističke ekonomije. Ali sudionici u toj konkurenciji nisu na ravnoj nozi, nisu ravnopravni. Bogati i moćni već na početku imaju prednost. Jasno da će u tom natjecanju u konačnici uvijek pobijediti jača i bogatija strana.⁶⁵⁸ Dakle, u takvoj vrsti društva trijumfira zakon jačega. Osim toga, u tom društvenom uređenju bogati promatraju siromahe kao potencijalne rivale i neprijatelje. U takvom ozračju čovjek čovjeku postaje vuk i među njima vlada zakon džungle, zakon jačega. Stoga, iako liberalna ideologija tvrdi da ona omogućuje i dopušta slobodu i poduzetništvo, treba reći da je ta sloboda vrlo ograničena. Vršeći svoju proročku službu, Crkva treba ukazivati na te negativnosti i težiti da se među ljudima i narodima uspostavi potpuna i prava pravda i sloboda. Iz svega rečenoga jasno proizlazi da se osnovna greška liberalne (kapitalističke) ideologije sastoji u tome da obrće red koji je Bog želio: umjesto da čovjek bude središte komu vremenita dobra trebaju služiti, u ovom sustavu on je osuđen da služi vremenitim dobrima (ekokomskom sustavu).⁶⁵⁹

Socijalistički pokret je „bio svjetovni izraz proročkog mesijanizma”.⁶⁶⁰ Njihova humanistička „religioznost” bez religije očitovala se u njihovu zahtjevu za društvenom aktivnošću u duhu brige i ljudske solidaronosti. Taj će pokret u marksizmu i lenjinizmu biti dogmatiziran i ideologiziran. Naime, Partija se tu apsolutizira (divinizira). Ona propisuje što ljudi trebaju misliti, što ljudi trebaju željeti i što ljudi trebaju raditi. Čovjek je tu oslobođen napora osobnog prosuđivanja, lišen je vlastite inicijative i poduzetništva. A sve to guši u čovjeku inventivnost i kreativnost. Tko se ne pokorava partijskoj ideološkoj shemi, smatra ga se mentalno poremećenim. Dakle, tu su zakoni i uredbe u službi Države (Partije) i njezine administracije, a ne u službi čovjeka, ljudske osobe.⁶⁶¹ Tako i u toj ideologiji čovjek gubi svoju središnjost i slobodu.

656. E. F. SCHUMACHER, *Small is beautiful* (navedeno prema: E. FROMM, *Imati*, 187).

657. Usp. IVAN PAVAO II, *Sollicitudo rei socialis*, br. 28.

658. ISTI, *Ondje*, br. 39, 33.

659. Usp. M. SCHOOYANS, *Dérives totalitaires et „structures de péché”*. A propos de l'encyclique „*Sollicitudo rei socialis*”, u: *NRT* 110 (1988) 497.

660. E. FROMM, *Imati ili biti*, 178.

661. Usp. IVAN PAVAO II, *Sollicitudo rei socialis*, br. 10, 20, 36.

I u ovoj enciklici Ivan Pavao II. ponovno ističe temeljni članak biblijske vjere, tj. da su svi ljudi stvoreni na sliku i priliku Božju. To sudjelovanje na božanskom životu temelj je našega bratstva i svake ljudske solidarnosti. Papa, stoga, vidi put istinskog mira i razvoja u solidarnosti.⁶⁶²

Ni u ovoj enciklici Crkva ne predlaže nikakav konkretni politički ili ekonomski sistem (model). Ona se ne bavi ekonomskim sistemima ili ideologijama kao takvima, nego duhom koji bi ih trebao prožimati i ravnati. Nepostojanje konkretnih modela u biblijskoj i crkvenoj predaji nije nikakav nedostatak, nego baš blagoslov.⁶⁶³ U stvari, to ostavlja mogućnost kršćanima da kroz sva vremena uspostavljaju ekonomske programe i modele koji će najbolje odgovarati specifičnoj situaciji vremena i mjesta gdje i kada oni žive. U različitim periodima povijesti različiti ekonomski sistemi mogu biti odgovor. Biblijska društvena etika može voditi neke radikalnijem, druge konzervativnijem stavu. Ali ona ne odabire i ne sankcionira zavazda nijedan politički i ekonomski model.⁶⁶⁴ Polazeći s tog stajališta, Ivan Pavao II. ne zagovara nijedan konkretni ekonomski model. On ne kori ekonomske sisteme za ljudsku patnju, nepravdu i tlačenje. Po njemu, problem je u ljudskoj sebičnosti, a nju nijedan ekonomski sistem ne može iskorijeniti. Tako dok desničari mogu tlačiti u ime prava individualnog vlasništva, ljevičari to isto mogu činiti u ime ideologije „novoga reda”. Papa oštro osuđuje sebični individualizam, bez obzira na kojoj se on strani nalazio. Osim toga, Ivan Pavao II. tu otvoreno priznaje da Crkva nije ekspert u ekonomskim i političkim pitanjima. Naprotiv, on ističe da je ona „ekspert u čovječnosti”.⁶⁶⁵ Dosljedno tome, „ona u okviru svojih temeljnih uvjerenja, svojih načela, svojih vrednota, pokazuje čovjeku staze kojima treba ići da bi stvorio društvo utemeljeno na ljubavi, pravdi i solidarnosti”.⁶⁶⁶

---

662. Usp. ISTI, Ondje, br. 38 i 39. Povijesno iskustvo nam pokazuje da nema pravoga i trajnoga mira bez pravde. Ako se ona krši, uvijek će biti nemira i ratova. Prorok Izaija je toga bio duboko svjestan kad je napisao: „Mir će biti djelo pravde, a plod pravednosti – trajan pokoj i uzdanje” (Iz 32,17: Vehaja maase hacedaka šalom. . .). Tu veliku i važnu istinu je želio posvijestiti svojim suvremenicima i ratni papa PIO XII. izabravši kao geslo svoga pontifikata riječi: „Opus iustitae pax”.

663. Usp. T.L. JOHNSON, *Sharing Possessions: Mandate and Symbol of Faith* (OBT, vol. 9), Philadelphia 1981, 115.

664. Ti će se ekonomski i politički modeli morati uvijek iznova graditi i razgrađivati unutar napetosti koja se uspostavlja u suočenju zahtjeva biblijske vjere i promjenjivih struktura koje susrećemo tijekom povijesti.

665. „Ecclesia vero est 'experta in humanitate'” (Sollicitudo rei socialis, br. 41).

666. Kardinal ETSCHTEGARY, u: *Osser. Rom.* od 20. II. 1988, 3.

4) Krađa i njezini različiti oblici

Na osnovi gore iznesenih načela krađa bi se mogla ovako definirati: „Čin kojim se druge lišava stvari koje su nužne za zdrav i produktivan život, čak ako se to lišavanje događa i na 'legalan' način” (usp. Ps 94-6-7; Sirah 34,20-22) Pogledajmo sada ukratko najučestalije oblike krađe.

Kako smo gore već istakli, najteži slučaj krađe je otmica slobodne osobe i njezino svođenje na status roba (Izl 21,16; Pnz 24,7). U širem smislu se i tlačenje siromašnog svijeta sa strane bogatih i moćnih poistovjećuje s krađom, makar se to događalo i na „legalan” način.⁶⁶⁷ Gdje moćni iskorištavaju nuždu ovisnih, tu je ugrožena sloboda koju je Bog podario svakom čovjeku. Prema biblijskoj predaji, 'tlačenje ubogih' spada među četiri u nebo vapijuća grijeha. To je razlog zašto su starozavjetni proroci odvažno i oštro kritizirali ta i takva zlodjela (usp. Am 2,6-7; 3,10; 8,6; Iz 8,14; 5,8; Jr 22,13-17; Pz 22,25-29).

Uskraćivanje i zakidanje zaslužene radničke plaće spada također u nebo vapijuće grijeha. Taj grijeh počinja poslodavac ako posloprimcu daje ispod životnog minimuma, ako mu zakida od zaslužene plaće ili ako mu tu plaću ne isporučuje na vrijeme. Za Bibliju je to jedan od težih oblika krađe, koji se čak poistovjećuje s ubojstvom. U tom duhu Sirah piše: „Ubija bližnjega tko mu otima hranu, i proljeva krv tko radniku uskraćuje plaću” (Sirah 34,22). Stoga Bog upozorava: „Ne zakidaj ubogog i siromašnog nadničara. . . Još isti dan podaj mu plaću njegovu! Inače zavapit će protiv tebe Gospodinu, i ti si na sebe navalio krivnju” (Pnz 24,14-15). Da je Bog strog protiv izrabljivača radnika i sirotinje, pokazuju i slijedeće riječi iz Jakovljeve poslanice: „Evo više plaća žetelaca vaših njiva, koju ste im uskratili, i vika tih žetelaca došla je do ušiju Gospodina nad vojskama” (Jak 5,4).⁶⁶⁸ Sve nam to jasno pokazuje da će izrabljivač radnika i sirotinje ubrzo iskusiti da je „oteto-prokleta!”, odnosno da ukradeno ne može biti blagoslovljeno.

Ako je uzajmljivanje uz kamatu i dozvoljeno, to nije bez uvjeta i bez opasnosti. U slučaju siromaha to može postati prava krađa i zlodjelo. Događa se, naime, da je siromah u velikoj stisci prisiljen dignuti zajam, makar pod bilo kakvim

667. Tu su onda nepravde „ozakonjene”.

668. Ovdje se nameće samo od sebe pitanje kako se postaviti prema „osobama koje iz poduzeća u kojem rade (ili iz domaćinstva, ako je u pitanju kućna pomoćnica) odnose kući živežne namirnice i drugu robu, a opravdavaju se time što su preslabo plaćeni za svoj rad. S tim u vezi treba spomenuti pojam 'occulta compensatio' (tajna nadoknada). Svakako, u primjenjivanju takvog načina 'zaokruživanja' vlastitog prihoda – premda ga se ne može posve unaprijed isključiti – potreban je oprez i ispitivanje savjesti, te vaganje sviju okolnosti kako se 'occulta compensatio' ne bi pretvorila u običnu krađu društvene ili privatne imovine. . . Zato će odgojitelji nastojati da već kod djece izgrađuju profinjenu i istančanu savjest. Vratiti nađeno, nadoknaditi svaku štetu, ne dirati u tuđe” (S. VITKOVIĆ, VII. Božja zapovijed, 41).

uvjetima. „Lihvar vidi tu njegovu nevolju i stisku i daje zajam, ali traži strahovito visoke kamate. . . Sv. Bernardin zove lihvaru ubojicama siromaha. . .”⁶⁶⁹ Otuda i brojna biblijska upozorenja na račun lihvara. Primjera radi donosimo dva. U Izl 22,24 čitamo: „Ako uzajmiš novca kome od moga naroda, siromahu koji je kod tebe, ne postupaj prema njemu kao lihvar! Ne nameći mu kamata!” U tom pravcu se kreće i pisac Ponovljenog zakona kad kaže: „Ne traži kamata od svoga brata, niti kamata za novac, niti kamata za jestvine, niti kamata na bilo što gdje se obično traže. . . da ti Jahve, Bog tvoj udijeli blagoslov u svakom pothvatu tvoje ruke” (Pnz 23,20-21; usp. još: Izl 22,26-27; Lev 25,35-38; Pnz 24,6.10-13; Pnz 15,7-11; Ez 18,8.13.17; 22,12).

Biblija oštro kori one koji na štetu drugih nezakonito šire svoje zemljišne posjede (usp. Pnz 19,14; 27,17; Izr 22,28; 23,10).⁶⁷⁰ Upozorava da treba biti čestit i na području trgovine. Jasno daje do znanja da je zlodjelo zakidati druge na vagi ili u mjerama (usp. Am 9,5-6; Hoš 12,8; Mih 6,10-11; Pnz 25,13-16; Izr 11,1; 16,11; 20,10.23; Ez 45,10; Lev 19,35-36). Polazeći s tog stajališta, u krađu spadaju i raznorazne prevare i podvale, krive cijene, prodaja loše robe, ucjene,⁶⁷¹ džeparenja, provale povezane s krađom, razbojstva i otimačine. Iako se sedma zapovijed najčešće shvaća i tumači kao obrana materijalnih dobara, ne smiju se zaboraviti ni razni oblici duhovnih krađa. Osim toga, ovdje treba naglasiti da sve ono što vrijedi za krađu osobnog vlasništva, vrijedi i za krađu zajedničkog, društvenog vlasništva. I jedan i drugi oblik krađe je strogo zabranjen.⁶⁷²

Gore smo pretežno govorili o krađi 'odozgo'. Treba kazati i nekoliko riječi o krađi 'odozdo'. Ta potonja se može ostvarivati na različite načine. Ona je na djelu, npr., kad radnici rade nesavjesno i neučinkovito,⁶⁷³ kad su nehajni u opho-

---

669. V. KARLOVIĆ (ur.), Dobri Pastir 1980, 149. Iako se sve to može događati na „zakonit” način, ipak je to velika nepravda. Erazmo Roterdamski je sasvim ispravno primijetio kad je napisao: „Onaj tko ukrade paru ide na vješala, a onaj. . . tko preko monopola, preko raznih interesa i tisuće drugih makinacija prisvoji ogromne svote novca, ubraja se među ugledne ljude” (navedeno prema: M. MATAUSIĆ, Uzroci i posljedice otuđenja na području VII. i X. Božje zapovijedi, u: Kateheza 3-1988-32).

670. Svi su ti prijekori sastavljeni pod ovim zajedničkim nazivnikom: „Ne pomiči prostore međe / i ne prodiri u polje siročadi” (Izr 23,10).

671. Tipični primjer ucjene je kad obrtnik svoju uslugu prekomjerno naplati jer vidi da je stranka u stisci, a nema drugog izlaza nego da se njemu obrati za pomoć.

672. Naš narod se nalazio dugo vremena pod tuđinskim režimima. U tom kontekstu se državno vlasništvo (društveno vlasništvo) poistovjećivalo s neprijateljskim vlasništvom. Polazeći od uvjerenja da je tuđin to vlasništvo sebi nezakonito prisvojio, smatralo se da se od njega može uzimati bez ikakvog osjećaja krivnje. Taj i takav mentalitet ostao je do dana današnjega u duši našega čovjeka. Nema se nikakvog obzira i pažnje pred zajedničkim, društvenim vlasništvom. Svakodnevnice krađe i pronevjere u poduzećima, bjelodani su dokaz za to.

673. U nas se često čuje ona poštapalica: „Ne mogu me tako malo platiti kako ja malo mogu raditi!”

denju sa strojevima. To se događa i onda kad netko prima novac za nezaposlene, iako postoji mogućnost rada;⁶⁷⁴ kad netko bez opravdana razloga isposluje bolovanje i na taj način potkrada kasu koja je određena za stvarne bolesnike; kad netko bez opravdana razloga dobije prijevremenu penziju i tako bespotrebno opterećuje čitavu zajednicu. Sve je to nemoralna rabota. Ako ta moralna pošast uhvati maha, to onda može biti vrlo štetno za opće dobro. Stoga, nikome nije dozvoljeno da na štetu i teret drugih ljudi izvlači prednost za sebe. Sve nam to pokazuje da se Bog sa svojim zapovijedima u sve miješa, ali ne da sputa čovjeka, nego da unaprijedi i poboljša međuljudske odnose.

Oni koji imaju rado govore o nepovredivosti vlasništva, veoma im je stalo do toga da se ljudi drže sedme zapovijedi i onoga što ona propisuje. Jednako tako i oni koji nemaju polaze od te zapovijedi kad kritiziraju bogataše. U stvari, oni u svjetlu sedme zapovijedi prekomjerno bogatstvo u rukama pojedinaca izjednačuju s krađom ili otimačinom. Drže da bogataši prisvajaju sebi ono što pripada drugima. Iz prethodnog razglabanja naše zapovijedi jasno proizlazi da je biblijska predaja shvaćala i tumačila sedmu zapovijed prvenstveno kao zaštitu siromaha i njihovih interesa. Biblijske odredbe koje proistječu iz sedme zapovijedi imaju za cilj da osiguraju pravdu za slabije i nezaštićenije članove društva. Preciznije, naša zapovijed štiti siromahe protiv agresivnosti pretjerane akumulacije bogatstva u rukama nekolicine. Drukčije rečeno, ona želi pojedincima i ljudskim obiteljima osigurati pristup na dobra koja su im nužna za produktivan život. Dakle, tu se polazi od uvjerenja da vremenita dobra trebaju služiti dobru svijuu. Sedma zapovijed, stoga, ustaje protiv onih koji prisvajaju ta zajednička dobra isključivo za svoju vlastitu upotrebu i tako nanose štetu drugima. Takav postupak smanjuje kvalitetu života za druge u zajednici. Dakle, tu nije postojao nikakav pojam nepovredivosti vlasništva. Taj pojam je naš moderni izum. Na osnovi svega toga značenje sedme zapovijedi moglo bi se ovako parafrazirati: „Ne uzimaj zajedničko vlasništvo za svoje vlastito individualno vlasništvo”.⁶⁷⁵

Nema nikakve sumnje da nas sedma zapovijed uči također poštivati vlasništvo drugih. Međutim, može postojati i tamna strana primjene te zapovijedi. Naglašavanje respektiranja privatnog vlasništva može dovesti pojedince da previše inzistiraju na svome vlastitom vlasništvu, što dovodi do sebičnog isključivanja svih onih koji se nalaze oko njih. Sve nam to pokazuje da je sedma zapovijed od-

---

674. Već je Noldin za to dao ispravno načelo koje glasi: Tko može raditi dužan je tražiti posao da bi svojim radom sebi i svojoj obitelji osigurao sredstva za život. Tko je neposoban za rad i tko ne može naći zaposlenje, ima zakonito pravo da ga uzdržava državna zajednica. Međutim, nemoralno bi bilo izigravati to pravo.

675. R. GNUSE, *You shall*, 7. Kako je onda ironično kad moderno društvo upotrebljava tu istu zapovijed da brani potpuno oprečnu rabotu.

ređena istodobno da spriječi sebično i nezakonito prisvajanje tuđih dobara i sebično obzidanje vlastitog vlasništva.⁶⁷⁶ U jednu riječ, zapovijed se može upotrebljavati kao obrana vlasništva siromaha i slabih, ako je ono ugroženo, i protiv onih koji bezobzirno gomilaju bogatstva na štetu drugih.

B. AKTUALIZACIJA ZAPOVIJEDI

Pri tumačenju biblijskih tekstova treba se čuvati da u njima ne unosimo ono što u njima ili s njima nije dano. Ipak, neispravno bi bilo tumačiti biblijsku riječ samo u povijesno-arheološkom smislu. Ta riječ treba prožimati i tumačiti sve domene naše suvremene egzistencije. Samo se taj i takav stav može označiti kao stvarno slušanje riječi Božje. Pokušajmo sada još malko detaljnije aktualizirati poruku naše zapovijedi.

1. Krađa ljudi

Je li u naše vrijeme ropstvo posvema dokinuto, dokončano? Očito je da nije. Ljude i danas krađu, kidnapiraju, da bi iznudili željeni novac. Uzimaju se taoci, da bi se osigurala krađa banke ili ostvarili politički ciljevi. U tu istu svrhu otimaju se avioni, krađu djeca. Iz Trećeg svijeta se dovode djevojke da bi u evropskim zemljama bile instrumentalizirane u barovima i javnim kućama. Sve su to strahoviti oblici krađe ljudi koji današnje društvo stavljaju pred probleme kakve Europa nije više poznavala od vremena morskog gusarstva.⁶⁷⁷

Sloboda je jedan od najvećih Božjih darova i stoga najvažniji posjed koji čovjek ima. Dosljedno tome, lišiti čovjeka slobode, to je najveća krađa koja se može počinuti prema njemu. A danas je ljudska sloboda ugrožena s različitih strana i pod različitim vidovima. Jednako je ugrožavaju različite ekonomske ovisnosti kao i apsolutizirane ideologije. Solženjicin, npr. u svojim romanima pruža potresno svjedočanstvo o današnjoj sistematskoj, od države provedenoj, krađi slobode.

---

676. Nema nikakve sumnje da je sedma zapovijed u tom potonjem slučaju bila zloupotrebljavana u povijesti zapadne civilizacije od onih koji su zgrtali bogatstvo s ciljem da mogu činiti što hoće. Oni su gomilali bogatstvo i branili njegovu akumulaciju jer su žudjeli za moći koju takvo bogatstvo donosi. A s moću je povezana i mogućnost da se manipulira s ljudima, što je najgori oblik sebične izobličnosti. Apel na sedmu zapovijed s ciljem da se opravda takva rabota, potpuni je promašaj i izobličenje osnovnog značenja te zapovijedi.

677. Usp. H. NITSCHKE (ur.), *Die Zehn Gebote*, 77; SCHALOM BEN-CHORIN, *Das Zehnwort*, 143.

Ljude, koji se ne mogu poistovjetiti s dotičnim društveno-političkim sistemom (uređenjem), odnosno koji se kritički odnose prema dotičnom režimu, šalje se masovno u kaznene logore i psihijatrijska mučilišta.⁶⁷⁸

„Raspolagati” nad sredstvima za proizvodnju uključuje u isto vrijeme i raspolaganje nad ulogom ljudske radne snage. Time ulazimo na moderan način u rješavanje problema s kojim se suočava sedma zapovijed kad zabranjuje da se čovjeka proda kao roba. Omogućiti podesni oblik suodređivanja onih koji svoju snagu ulažu na sredstvima za proizvodnju, to naša zapovijed sigurno u sebi uključuje, iako na neizravan način.

2. Krađa vremenitih dobara

Već kod mladih ljudi treba izoštravati savjest prema nekim modernim oblicima krađe, koji se u općem mnijenju tretiraju gotovo kao sportska vještina. Tu spadaju vožnje tramvajem bez karte, manje ili veće krađe u samoposlugama, odnošenje ratila s radnog mjesta, skupa privatna telefoniranja s telefona radnih organizacija, krađe na igri, krađe vremena (npr. na radnom mjestu). Nema sumnje da krađe i „onaj tko u kući drži televizor i služi se njime, a ne plaća pretplatu. I to krađe ne samo RTV centru nego i svim onim 'čestitim' pretplatnicima koji redovito plaćaju pretplatu i plaćaju je više jer je mnogo onih koji uopće ne plaćaju”⁶⁷⁹ a troškovi se stvaranja i emitiranja programa trebaju podmiriti. Jednako tako je krađa i utaja poreza. Besmisleno je tražiti od države sva moguća osiguranja i pogodnosti, a izbjegavati plaćanje poreza. Ako smatramo porezne propise nepravednima, moramo se sa svim demokratskim sredstvima, koja nam stoje na raspolaganju, boriti da se ti propisi izmijene.⁶⁸⁰ Tko nije osjetljiv u tim gore navedenim stvarima, taj se neće zaustaviti samo na tome: on će ići dalje prema sve većim krađama. Naša narodna mudrost kaže: „Tko će koku, taj će i voku!”

Nedopustivo je da jedna nacija živi mimo svojih mogućnosti stavljajući tako neodgovorno financijsko breme na nerođene generacije. To se događa kad vlada jedne zemlje neodgovorno podigne ogromne dugoročne kredite i taj novac ne uspije razumno investirati. Na osnovi tih kredita se izvjesno vrijeme živi dobro, čak i rasipno (na visokoj nozi), a onda tu neodgovornost ispaštaju mlade generacije koje te kredite nisu ni dizale ni uživale. To je čista nepravda, unapredna krađa.

Nepobitna je činjenica da se u velikoj većini slučajeva uzrok kriminaliteta i devijantnog ponašanja na području sedme zapovijedi nalazi u obitelji i društvu. U stvari, obitelj i društvo su u mnogome odgovorni za ponašanje mladeži, jer je

678. A. EXELER, Gebote, 174 sl.

679. S. VITKOVIĆ, VII. Božja zapovijed, 40.

680. O.H. PESCH, Gebote, 111.

oni odgajaju – i to ne toliko proglašenim načelima, koliko svojim vlastitim ponašanjem.⁶⁸¹ Svakidašnje iskustvo bjelodano pokazuje da golemo područje, npr., privrednog kriminala ima teške posljedice za odgoj mladih ljudi u čestitosti. Ne samo da to „ugrožava privredu i cijelo društvo – a time onda obitelj i pojedince – nego je krivo za osjećaj opće neisigurnosti i dojam opće nemoralnosti. Često je moguće čuti tvrdnju da 'svi krađu'. Pojedinaac koji tako misli, . . . , počinje se polako smatrati budalom ako se i on ne pridruži toj 'sveopćoj krađi'. Tako se smanjuje svijest moralne odgovornosti, . . . Isto tako je štetno opće uvjerenje da se bez mita ne može postići ono što ljudima po pravu pripada ili da se s mitom mogu postići i protupravni ciljevi. Tako se korumpiraju ljudi. . .”⁶⁸²

Krađa čovjeka ne može ni obogatiti ni usrećiti. U stvari, ako je čovjek nešto ukrao, uvijek živi u strahu da se to ne otkrije. Jasno onda da ga taj čin ne može usrećiti. Osim toga, čovjek ne može ni samom sebi pogledati u oči ako zna da je lopov. U tom slučaju čovjek se stidi sam sebe, ne može imati samo-poštovanje, a bez toga se ne isplati živjeti. Stoga, ako želimo biti sretni, trebamo se truditi da budemo čestiti, pošteni ljudi. To je zakon života.⁶⁸³

Kraljivci rade i postupaju tako kao da Božje oko ništa ne vidi i Božje uho ništa ne čuje. Njihovo je geslo: „Jahve ne vidi! Ne opaža Bog Jakovljevi!” (Ps 94,7; usp. Ez 9,9). Međutim, Bog im preko Izaije daje do znanja da to nije tako kad kaže: „Teško onima koji se od Jahve kriju da bi svoje sakrili namjere, i koji u mraku djeluju i zbore: 'Tko nas vidi i tko nas pozna?'” (Iz 29,15).

Sedma zapovijed Dekaloga zahtijeva od nas da se borimo protiv nepravde i tlačenja nezaštićenih članova društva. U duhu te zapovijedi treba stvarati društvo u kojem će svi imati jednaka prava i mogućnosti, u kojem će svaka osoba moći razviti sve svoje potencijale do punine; društvo u kojem će svaki čovjek imati pravo pristupa na hranu, odjevanje, stanovanje, odgoj, slobodu, rad i sve druge bazične usluge koje su čovjeku potrebne za uspješan i produktivan život. Martin Hengel sažima taj ideal ovako: „Cilj bi bio dati svakom pojedincu priliku za osobni razvoj u skladu s njegovim sposobnostima i željama, na dobrobit i u odgovornosti za čitavo društvo”.⁶⁸⁴

681. Taj golemi utjecaj obitelji i društva na odgoj mladih ljudi ističe i austrijski liječnik i kriminolog ASPERGER kad kaže: „Nijedan sisavac nije prilikom rođenja tako nepotpun kao ono nemoćno klupko nagona i refleksa – čovjek, koji ipak u sebi krije tolike mogućnosti. Ničiji razvitak nije zato ni približno tako ugrožen kao razvitak mladog čovjeka te tako ovisan o pomoći, naročito u prvim godinama života. . .” (navedeno prema: M. MATAUSIĆ, Uzroci i posljedice, 35).

682. M. MATAUSIĆ, Uzroci, 37. Kad se mladim ljudima govori o sedmoj zapovijedi, treba im dati do znanja da nema oprostjenja u sakramentu pokore bez spremnosti da se vrate dugovi i ukradena dobra.

683. Usp. W. BARCLAY, Law, 39.

684. M. HENGEL, Property and Riches in the Early Church: Aspects of a Social History of Early Christianity (Fortress), Philadelphia 1974, 87.

O s m a z a p o v i j e d

„NE SVJEDOČI LAŽNO NA BLIŽNJEGA SVOGA!” Izl 20,16)

Sve su zapovijedi Božje tu radi čovjeka pa i osma. One žele zaštititi čovjekov život, njegovu sreću, njegovo dobro. Svima nam je jasno da lažno svjedočanstvo i laž općenito potkapaju međusobno povjerenje i tako razrušuju temelje zajedničkog i civiliziranog suživljenja. U stvari međusobno povjerenje među ljudima od presudne je važnosti za sretno i uspješno ljudsko suživljenje. S tog razloga osma zapovijed želi zaštititi to povjerenje. Ona to čini braneći pravo svakog čovjeka, zalažući se za princip svetosti sudbenog postupka. Iako su se prilike u odnosu na vrijeme nastanka Dekaloga u mnogo čemu izmijenile (glede sudskih procesa), ipak je naša zapovijed i danas itekako aktualna. Slijedeća analiza zapovijedi to bjelodano pokazuje.

1. Izvorno značenje osme zapovijedi

Na osnovi upotrijebljene terminologije daje se zaključiti da je osma zapovijed u prvom redu zainteresirana za istinu na sudskom procesu. U stvari, glagol 'ana' (=podići glas, uzeti javno riječ, odgovarati, izjavljivati) upotrebljava se i kao tehnički termin za iznošenje svjedočanstva pred sudom.^{684a} Osim toga, i izričaj „lažno svjedočanstvo” (*edšaker*) ima nedvojbeno juridički karakter (usp. Pnz 19,18); on označuje povredu prava, pravednosti i vjernosti. Posrijedi je, dakle, „asocijalni i agresivni stav koji razrušuje temelje zajedničkog i civiliziranog suživljenja”.⁶⁸⁵ To znači da naša zapovijed nadilazi problem privatne istine koja je stavljena u pitanje u maloj laži. Ona ima visoko društveno značenje i usmjerenje. Protagonisti su svjedoci na sudskom procesu. Njih se upozorava da ne izriču lažna svjedočanstva. Sve nam to pokazuje da je osnovno i prvotno značenje osme zapovijedi zabrana svjesnog lažnog svjedočanstva protiv bližnjega pred su-

---

684.a Taj glagol odražava legalnu pozadinu i pokazuje na recipročno odgovaranje stranaka u parbi (usp. B.S. CHILDS, Exodus, 424). S prijedlogom b^e ima značenje: svjedočiti protiv nekoga (2 Sam 1,16; Hoš 5,5; Iz 3,9; 59,12; Mih 6,3; Jr 14,7; Izr 25,18; Br 35,30; Job 15,6).

685: G. RAVASI, Esodo, 107.

dom.⁶⁸⁶ Pogledajmo sada koju su ulogu imali svjedoci u starini i što se željelo postići ovom odredbom Dekaloga.

1) Uloga svjedoka u starini

Sasvim je razumljivo da je usmeno svjedočanstvo imalo golemu važnost u jednoj usmenoj društvenoj strukturi.⁶⁸⁷ A takav je bio i stari Izrael. U njemu još nije postojala razlika između zakonodavne vlasti, izvršne vlasti i suda. Stoga su u kažnjavanju prekršitelja svjedoci imali presudnu ulogu. Budući da u starom izraelskom pravu nije postojala nikakva institucionalizirana instanca za optužbu ili obranu, izjava svjedoka bila je jedino sredstvo da se pronađe istina. Stoga je to pravo obvezivalo očevica jednog zlodjela da podigne optužbu protiv počinitelja (usp. Lev 5,1; Pnz 13,7-10; Izr 29,24). To svjedočanstvo očevidaca imalo je presudnu važnost u izricanju presuda. Jedno takvo svjedočanstvo dvojice svjedoka, koje nitko nije mogao demantirati, značilo je za optuženika gubitak časti i posjeda, a često i života. Jasno da je to važna uloga koja se pripisivala svjedocima mogla biti i zloupotrijebljena. Osmi zapovijed ima za cilj da nas zaštiti od te zloupotrebe.

Jer su o lažnoj izjavi dvojice ili više svjedoka ovisili ne samo posjed i čast jednog čovjeka, nego i sam njegov život, jasno onda da se radilo o vrlo važnoj stvari. Pripovijest o Nabotovom vinogradu (1 Kr 21) zoran je primjer pogubnosti krivoga svjedočanstva. U psalmima vrlo često susrećemo strašna prokletstva protiv krivih svjedoka i optužitelja (usp. Ps 27,12; 69,109, itd.). Među sedam stvari koje Gospod mrzi, koje su gnusoba njegovu biću spada i „lažan jezik“ i „lažan svjedok“ (Izr 6,16-19). Biblijski mudrac ovako opisuje lažnog svjedoka: „Čovjek koji svjedoči lažno na blišnjega svoga, on je kao bojni malj i mač i oštra strijela“ (Izr 25,18). Taj isti mudrac nas uvjerava da „lažljiv svjedok ne ostaje bez kazne“ (Izr 19,5; usp. Izr 21,28). Sve nam to pokazuje da je praksa lažnih svjedočanstava bila proširena. Dobro nam je poznato da su i u Isusovu procesu lažni svjedoci odigrali presudnu ulogu (Mk 14,55sl.; usp. Dj 6,11-13). Da bi se čovjeka zaštitilo od pogubnosti lažnog svjedočanstva, osmi zapovijed veli: „Ne svjedoči lažno na blišnjega svoga!“ Na taj način se biblijskim vjernicima daje do znanja da na sudu treba biti odgovoran, da treba reći istinu, da se ne smije služiti lažnim

686. Usp. G. AUZOU, *Dalla servitù*, 245; R. LAVOIE, *Exégèse*, 131; F. CRÜSEMAN, *Bewahrung der Freiheit. Das Thema des Dekalogs in socialgeschichtlicher Perspektive*, 1983, str. 74-75.

687. Na toj pozadini lako možemo razumjeti zašto je ta zapovijed bila prva u Hamurabijevu zakoniku i zašto postoji u Dekalogu jedna posebna zapovijed koja ravna položaj usmenih svjedoka.

svjedočanstvom koje bi bilo diktirano mržnjom (Izr 24,28 sl.) ili materijalnim interesima (Iz 5,22). Taj potonji postupak bio bi vrlo poguban i razoran za zajednički život ljudi.

Da bi se čovjeka zaštitilo od lažnih svjedoka, u starom izraelskom pravu postojale su različite sankcije. Prije svega određeno je da za smrtnu osudu nije dovoljan iskaz jednog svjedoka; tražila su se najmanje dva ili tri svjedoka i trebalo je da se njihova svjedočanstva slažu (Pnz 17,6; 19,15-19; Br 35,30). Drugo, ako se ustanovilo da je svjedočanstvo bilo lažno, onda je lažni svjedok trebao biti kažnjen istom onom kaznom koju je on predlagao i smišljao za svoga krivo optuženog brata (Pnz 19,16-21).⁶⁸⁸ Treće, staro izraelsko pravo je propisivalo da svjedoci moraju sudjelovati u izvršenju smrtne osude. Kako je najučestaliji oblik smrtne kazne bilo kamenovanje, od njih se tražilo da prvi bace kamen na optuženoga (Pnz 17,7; Dj 7,57-58). I taj potonji propis je trebao svjedocima posvijestiti svu težinu njegove odgovornosti.

Iz svega onoga što je gore izneseno jasno proizlazi da izvorno i osnovno značenje naše zapovijedi nije zabrana laganja općenito, nego zabrana lažnog svjedočanstva koje je upereno protiv bližnjega.⁶⁸⁹ Dakle, i ova se zapovijed svrstava u zaštitne mjere koje trebaju štiti cjelovitost čovjekove časti, njegova posjeda i njegova života.⁶⁹⁰ Tko ne prihvaća nalog osme zapovijedi i ne drži ga se u životu, taj se isključuje iz zajedništva s Bogom. U stvari, vjernik je pozvan da svojim životom i postupcima pruži u svijetu svjedočanstvo za pravoga, živoga i istinitoga Boga; njegov je poziv da s Kristom postane „vjerni svjedok” (Otk 1,5; usp. Iv 14,6) božanske istine da bi tako i on sam s Crkvom postao „stup i podloga istine” (1 Tim 3,15).

2) *Zaštita svetosti sudbenog postupka*

Tu izranja izvorni i trajni smisao osme zapovijedi. Ona štiti suživot ljudi, i to u konfliktnim slučajevima kada pravo i pravica nisu posve očiti. U takvim slučajevima osjeća se potreba povjerljivih ljudi kao svjedoka da bi se uspostavila prava istina. I od presuditelja, koji su predsjedali takvim parbama, tražilo se da donesu sud „sine ira et studio”, tj. po pravici.⁶⁹¹ Jer su te presude bile od odsud-

688. Slično predviđa i Hamurabijev zakonik za takve prekršaje.

689. „Bližnji” je u biblijskom smislu onaj s kojim se dolazi u doticaj u različitim prigodama, tj. čovjek s kojim se zajedno živi.

690. Usp. B.S. CHILDS, Exodus, 425; H. NITSCHKE (ur.), Gebote, 85.

691. Budući da nisu postojala posebna sudišta, taj se postupak odvijao javno na „gradskim vratima” (usp. Rut 4; Am 5,12; Zah 8,16).

ne važnosti za suživot ljudi, Biblija upozorava i svjedoke i suce da budu pravedni i istinoljubivi. U stvari, glavna zadaća osme zapovijedi je da zaštiti princip svečnosti sudbenog postupka.

Osnovno načelo u tom postupku treba biti traženje istine i pravde. Bez prihvaćanja i opsluživanja tog načela život bi bio nesiguran a suživot ljudi nemoguć. A svi mi znamo da nije uvijek lako pronaći i reći istinu i staviti se na stranu pravde. Već sama predrasuda čovjeka zasljepljuje. Tako, npr., osobe koje su nam simpatične, one ne mogu pogriješiti; antipatične, naprotiv, ne mogu učiniti ništa dobra. Osim toga, zbog vlastitih interesa, obrane, karijere, itd., čovjek lako može iskriviti stvar: proglasiti istinu za laž, i obratno. Sve nam to pokazuje da čovjek treba uložiti mnogo napora da postigne naviku i krepost istinoljubivosti i pravednosti.⁶⁹² Ali, jer je življenje po pravdi i istini neizostavni preduvjet istinskog očovječenja i autentičnog ljudskog življenja, Biblija nas uvijek iznova upozorava da trebamo ostati na strani pravde i istine. Ona potiče i poziva suce da sude pravedno. Ponovljeni zakon im pripeljuje: „Ne iskrivljuj pravde; ne budi pristran; ne primaj mita, jer mito zasljepljuje oči mudrih, a ugrožava stvar pravednih. Teži za samom pravdom, da dugo živiš. . .” (Pnz 16,19-20). I Knjiga izlaska nas podsjeća na dužnost da budemo pravedni prema bližnjemu. Među ostalim upozorenjima tu čitamo i ovo: „Ne daji lažne izjave! Ne pomaži zlikovcu svjedočeći krivo! . . .; niti svjedoči u parnici stajući na stranu većine protiv pravde. Ne smiješ biti pristran prema siromahu u njegovoj parnici” (Izl 23,1-3). Na sudu se ne smije praviti nikakva diskriminacija; tu svi ljudi trebaju biti jednaci. Stoga pisac Ponovljenog zakona upozorava suce: „U suđenju nemojte biti pristrani; saslušavajte maloga kao i velikoga. Ne bojte se nikoga! Ta sud je Božji” (Pnz 1,17; usp. Lev 19, 15). Posebno su starozavjetni proroci imali izoštreni osjećaj za pravdu u sudskim procesima. Tako u Izaiji čitamo: „Jao onima. . . koji za mito brane krivca, a pravedniku uskraćuju pravdu” (Iz 5,22 sl.). I Amos oštro ustaje protiv sudaca, koji se bogate krivim presudama. Čini to slijedećim riječima: „Tlačite pravednika i primete mito, odbijajući siromaha na gradskim vratima” (Am 5,12; usp. 5,7-15). U istom duhu prorok Zaharija bodri suce da ne podlegnu pritisku moćnih. On im veli: „Sudite istinito i miroljubivo na vratima gradskim! . . . Ne ljubite lažnu kletvu. Jer sve to ja mrzim – riječ je Jahvina” (Zah 8,16 sl.).

Svima nam je jasno da se lažnim svjedočanstvom može čovjeku nanijeti velika nepravda i šteta. Po sebi je to, stoga, teški grijeh i veliki zločin. Međutim, i taj grijeh je oprostiv. Ali, u skladu s biblijskim učenjem onaj, koji je lažnim svjedočanstvom na sudu ili klevetom upropastio nekog čovjeka, dužan je krivo svjedočanstvo ili klevetu opozvati i popraviti nanесenu štetu. Jedino pod tim uvjetom grijeh mu može biti oprostjen, i taj čovjek se može onda izmiriti s Bogom i bliž-

---

692. Usp. W. BARCLAY, Law, 42 sl.

njim.⁶⁹³ Na žalost, radi straha ili tobožnjeg ponosa mnogi to ne čine, nego nose taj grijeh na duši kroz cijeli život i s njim odlaze pred Boga.

Iz svega onoga što smo gore iznijeli jasno proizlazi da ozbiljno uzimanje osme zapovijedi uključuje u sebi i zalaganje za sudski sistem „koji obvezu pronalaznja istine stavlja ispred svih drugih mogućih interesa i pokušava isključiti. . . svako manipuliranje prava”.⁶⁹⁴

3) Obrana povjerenja među ljudima

Ako bi bilo dopušteno krivo svjedočiti i lagati, onda nitko više nikome ne bi vjerovao. Svijet bi postao kao velika kockarnica. A kad jednom riječ postane sredstvom za prekrivanje istine, onda se ruši pravo i s pravom život. U takvom ozračju nestaje međusobnog povjerenja, i tako se razrušuju temelji društvenog života.⁶⁹⁵ U stvari, iskustvo nam pokazuje da bez međusobnog povjerenja ljudski suživot postaje nemoguć. S pravom se, stoga, i danas kriva kletva i lažno svjedočanstvo pred sudom, koji razrušuju međusobno povjerenje, smatraju gnusnim zločinom.

Jedan od važnih zadataka osme zapovijedi je da zaštiti međusobno povjerenje među ljudima. U duhu te zapovijedi vjernik bi trebao nastojati da s Isusom postane „vjerni i istiniti svjedok” (Otk 3,14), onaj na koga drugi može računati, na koga se drugi može osloniti.⁶⁹⁶ Tek u tom i takvom ozračju stvaraju se normalni preduvjeti za zdrav i uspješan društveni život. U stvari, istinoljubivost je temelj međusobnog povjerenja među ljudima.

4) Pravo na poštovanje i dobar glas

Svaki čovjek ima prirodno pravo na poštovanje i dobar glas. U stvari, „čovjek je vrijedan poštovanja prije svega zbog toga jer je Božje stvorenje, Božje dijete, po Kristu otkupljen, milošću obdaren, određen za vječno spasenje. Upravo zbog toga je svaki čovjek vrijedan poštovanja. . . Pa i grešnik. . . vrijedan je poš-

---

693. To sasvim jasno potvrđuju i biblijski propisi o žrtvi naknadnici (Lev 5,14-26). Tu vrijedi isto načelo kao i kod ukradenih stvari: ako se ukradeno ne vrati, grijeh ne može biti oprošten. Na žalost, mi u ispovjednoj praksi često prelazimo preko te važne istine.

694. J.M. LOCHEMAN, Wegweisung, 181.

695. Usp. O.H. PESCH, Gebote, 116; V. KARLOVIĆ (ur.), Dobri Pastir 1981, 55. Narodna mudrost uči: „Gdje laž ruča, ondje ne večera” (Što otprilike znači ovo: ako se nekoga kod ručka uhvati u laži, makar kod večere i istinu govorio, neće mu se vjerovati).

696. CONFÉR. ÉPISCOP. DE BELGIQUE, Livre, 203.

tovanja radi svoje **BOGOSLIČNOSTI**".⁶⁹⁷ Prirodno je, stoga, da čovjek teži da bude prihvaćen i uvažan od drugih, da ga drugi poštuju. U tom istom duhu čovjek teži da očuva dobar glas u društvu. A dobar glas je mišljenje što ga ljudi u društvu imaju o nekoj osobi. Sve nam to pokazuje da čovjek ima pravo i dužnost da se brine za svoj dobar glas, ali i obvezu da ne škodi tuđem dobrom glasu.

Da je dobar glas i pošteno ime dragocjeno blago za čovjeka, to nam svjedoči i božanska i ljudska mudrost. U Pismu čitamo: „Dobro ime bolje je nego veliko bogatstvo; omiljenost kod ljudi više vrijedi nego srebro i zlato” (Izr 22,1). Ta ista božanska mudrost na drugom mjestu veli: „Bolji je dobar glas nego skupocjeno ulje” (Prop 7,1). Potpuno u skladu s tim biblijskim duhom i naša narodna mudrost izjavljuje: „Više vrijedi dobar glas negoli zlatan pas!” Dakle, dobar glas i pošteno ime vredniji su od zlata i srebra. Teže je nositi sramotu nego prosjački štap.

Sv. Franjo Saleški ističe u svojim spisima važnost dubrog glasa. Na jednom mjestu on piše: „Među izvanjskim dobrima čovjeka dobar glas je najveće dobro. . . Tko ima čast (tj. koga ljudi poštuju) može mnogo dobra činiti, jer ima veliki upliv na ljude. Kad čovjek nema časti među ljudima, njegova riječ ne vrijedi ništa, na njega se nitko ni ne obazire”.⁶⁹⁸ I veliki W. SHAKESPEARE bio je uvjerenja da je dobar glas jedno od najvećih čovjekovih dobara. To nedvosmisleno proizlazi i iz slijedećih riječi koje on stavlja u usta Iago-u u svojoj drami „Othello”: „Dobro ime u čovjeka i žene, dragi moj gospođine, / jest neposredni dragulj njihovih duša: / Tko krade moje blago krade malenkost: to je nešto, ništa; / To bijaše moje, sada je njegovo, i bilo je sluga tisućama; / Ali tko potkrada moje dobro ime / lišava me onoga što njega ne obogaćuje, / a mene čini uistinu siromašnim”.⁶⁹⁹ Iskustvo nam pokazuje da se jednom izgubljeni dobar glas teško vraća. Tko ga izgubi, nikad ga više neće naći! Sve nam to pokazuje koliko je to nepravedno i grešno rušiti dobar glas bližnjega krivim svjedočanstvom, ogovaranjem i klevetom. Osmo zapovijed želi zaštititi dobar glas svakoga čovjeka.

Svi mi volimo čuti svoje ime, i radujemo se kompliment una naš račun. To je prirodno i dobro. Ali je nemoralno kad te duboke i opravdane težnje našega srca za važenjem želimo ostvariti kršeći osmu zapovijed. U stvari, jedan od načina da bismo se osjećali višima jest i taj da druge učinimo nižima. U tu svrhu mi druge često ocrnjujemo, umanjujemo njihove sposobnosti i zasluge, da bismo tako uvećali svoje vlastite; često po drugima gazimo, preko njih se penjemo da bismo dospjeli do vrha. Na taj način činimo drugima ono što ne bismo željeli da drugi nama čine. Očito je da je takva rabota u dijametralnoj oprečnosti s duhom osme zapovijedi.

697. V. KARLOVIĆ (ur.), Dobri Pastir 1981, 72.

698. Navedeno prema: V. KARLOVIĆ, Ondje, 82.

699. W. SHAKESPEARE, Othello, 3. čin, 3. scena.

2. Proširenje izvornog značenja osme zapovijedi

U Izl 20,16 zabranjuje se „lažno svjedočanstvo” (*ed šaker*) protiv blišnjega. Puz 5,20 u svojoj formulaciji osme zapovijedi govori o zabrani „ništetnog ili ispraznog svjedočanstva” (*ed šave*). Moguće je da je na taj način taj potonji pisac želio proširiti opseg osme zapovijedi; u toj verziji njezin sadržaj ne ograničava se samo na lažno svjedočanstvo na sudu nego se odnosi na sve lažne izjave protiv blišnjega, tj. na laž općenito.⁷⁰⁰ Dakle, u tom novom izdanju naša zapovijed obuhvaća sve situacije u kojima se kompromitira život drugih ljudi na osnovi lažnih izjava. Lažno svjedočanstvo na sudu je samo najdrastičniji primjer te grešne i nedopustive rabote. Tek preko tog proširenja stiže naša zapovijed sadržajno u blizinu zabrane davanja lažnih izjava (Izl 23,1) odnosno zabrane klevetanja i ocrnjivanja naših blišnjih (Lev 19,16; usp. Izr 11,13; 20,19). To prošireno tumačenje osme zapovijedi podupire i Lev 19,11-12, tekst koji je vrlo blizak sadržaju Dekaloga. Tu čitamo: „Nemojte krasti; nemojte lagati i varati svoga blišnjega. Nemojte se krivo kleti mojim imenom i tako oskvrnjivati ime svoga Boga!” Ukratko, lagati da bi se druge prevarilo i iskoristilo, to je „iznevjerenje Jahvi” (Lev 5,20-22), to je prekršaj osme zapovijedi.

1) Uloga jezika u ljudskom životu

Jednom godom su grčkog mudraca Ezopa upitali: „Što je najljepše na svijetu?” On je smjesta odgovorio: „Jezik! Jer bez jezika ništa ne bi valjalo na ovome svijetu: ne bi bilo razgovora ni dogovora među ljudima, šaputanja među zaljubljenicima, molitve, . . ., pjesme, mogućnosti poučavanja. . .”. Kad su mu drugom zgodom postavili pitanje: „Što je najgore na ovome svijetu?”, on je ponovno odgovorio: „I opet jezik! Jer bez njega ne bi bilo ni svađanja, ni vrijeđanja, ogovaranja, klevetanja i svega onoga što zlim jezikom počinimo”.⁷⁰¹ Uistinu, ljudska riječ je nešto fantastično, najčudesnije što nam je Bog darovao.⁷⁰² Preko nje se susrećemo, priopćavamo jedni drugima, stvaramo zajedništvo. Ali, svima nam je

700. Usp. R. LAVOIE, *Exégèse*, 181; H. NITSCHKE (ur.), *Gebote*, 83; W. BARCLAY, *Law*, 41; A. EXELER, *Gebote*, 186. U izričaju „*ed šave*” moguće je vidjeti i namjernu aluziju na drugu zapovijed Dekaloga (*la šave*). Lažno svjedočanstvo bi tu bilo poduprto krivokletstvom, tj. zloupotrebom imena Božjega.

701. Navedeno prema: V. KARLOVIĆ (ur.), *Dobri Pastir* 1981, 52.

702. Usp. Ph. BOSMANS, *Liebe*, 8 sl.; CONFÉR. ÉPISCOP. De BELGIQUE, *Livre*, 204; THEODOR FONTANE, u: L. MACKENSEN, *Zitate, Redensarten, Sprichwörter* (Verlag Werner Dausien), 21981, Hanau, br. 1539: „Das Menschlichste, was wir haben, ist doch die Sprache – Najljudskije, što mi imamo, jest jezik”.

jasno da riječ može postati i smrtonosno i ubitačno oružje.⁷⁰³ Biblija nam u više navrata na to svraća pozornost. Za tu knjigu ubijati jezikom nije ništa manji zločin nego ubijati nožem. Među ostalim izjavama tu čitamo i ovo: „Udarac bičem ostavlja masnicu, udarac jezikom lomi kosti. Mnogi su pali od mača, ali ne toliki kao od jezika” (Sirah 28,17-18). Isti taj mudrac na drugom mjestu veli: „Prokleti bili došaptavači i klevetnici, jer uništiše mnoge koji su živjeli u miru!” (Sirah 28,13). Od novozavjetnih pisaca na pogubnost zla jezika posebno se osvrće sv. Jakov. On u svojoj poslanici piše: „Pazite, kako mala vatra, a kako veliku šumu zapali! I jezik je vatra! . . . Pun je smrtonosnog otrova. Njim blagoslivamo Gospodina i Oca, i njim proklinjemo ljude, koji su stvoreni na sliku Božju” (Jak 3,6-9).⁷⁰⁴ Jezikom, dakle, u par trenutaka možemo svesti na prah i pepeo ime i reputaciju jedne osobe. Koliko li će trebati godina dok šuma opet prozeleni!? Narodna mudrost kaže: „Opekotina će zacijeliti, ali rana koju je ostavio zao jezik, nikada”.

Kada su jednom izrečene, riječi se više ne vraćaju. Stoga narodna mudrost upozorava: „Ispeci, pa reci!” A Isus sa svoje strane jasno i snažno daje do znanja „da će ljudi za svaku ispraznu riječ što je izreknu polagati račun na sudnji dan” (Mt 12,36). U tom kontekstu on izriječom tvrdi da će se naše spasenje ili propast odlučiti na tome kako smo se služili jezikom: „Tvoje će te riječi opravdati; tvoje će te riječi osuditi” (Mt 12,37).

Nažalost, mi često zaboravljamo na ta biblijska upozorenja glede jezika. Naša nutarnja praznina je ispraznila i našu riječ. Laž, pohlepa i mržnja prionule su uz riječ kao plijesan. U ime osme zapovijedi dužni smo ponovno podići cijenu riječi. To je neizostavni uvjet istinskog očovječenja i skladnog ljudskog suživota.

2) Obveza istinoljubivosti i osuda laži

Već smo gore vidjeli da naša zapovijed promiče istinoljubivost kao temelj međusobnog povjerenja, i osuđuje laž u svim njezinim oblicima. Ipak treba reći da ovdje nije posrijedi neki apstraktni ideal istine. Tu je u prvom redu bližnji i moj suživot s njim u igri. Preciznije rečeno, naša zapovijed osuđuje laž koja ima za cilj da naškodi bližnjemu („protiv blišnjega svoga”). Dosljedno tome, ukoliko se laž protivi samo istinitosti, to je redovito laki prekršaj; ukoliko se protivi istinitosti i pravednosti, onda je to po prirodi i u velikoj stvari teški prekršaj.

---

703. Tu se obistinjuje ono što nalazimo u latinskoj izreci: „Corruptio optimi pessima – Kad se najbolja stvar pokvari, postaje najgora”.

704. Čitavo treće poglavlje Jakovljeve poslanice govori o grijesima jezika.

Na osnovi biblijske objave jasno proizlazi da je Bog sama istina. Dosljedno tome, istinu govoriti, istini služiti — znači Bogu služiti i Njega častiti. Na toj pozadini biva jasno da je svaka laž u sebi zlo. Stoga nas mudrac opominje: „Kloni se svake laži jer od nje dobra nikakva!” (Sirah, 7,13). Ipak bi bilo opasno ako bi u ovom kontekstu istina, u skladu s grčkim poimanjem, postala cilj samoj sebi. U tom slučaju čovjek bi morao uvijek i pod svaku cijenu govoriti istinu. Takvog poimanja istine bio je Imanuel Kant,⁷⁰⁵ On je izjavio „da je ponosan što nikad nije izrekao neistinu, čak ni razbojniku koji ga je u zloj namjeri pitao za skrivenog prijatelja”.⁷⁰⁶ Nama je, međutim, danas jasno da nismo dužni kazati istinu onome koji tom istinom želi samo zlo učiniti. U takvom slučaju nema nikakve zapreke sa strane biblijskog morala da se čovjek svjesno posluži lažju. Ako ta laž izbavlja iz nepravedne nevolje, govornika ili druge, ona je dozvoljena. U tom slučaju to uopće nije laž. U stvari, onaj tko me nepravedno tlači i tjera u nevolju, taj nema prava na istinu. To nam sasvim jasno potvrđuje postupak Jeremije proroka. Kad se taj prorok jednom našao u životnoj opasnosti zbog vijesti o audijenciji kod kralja (usp. Jr 38,24-27), on se bez ikakvog grizodušja poslužio lažju.⁷⁰⁷

Osma zapovijed ne govori o istini kao takvoj, nego o istini koja treba služiti čovjeku i njegovu dobru. U stvari, sve su zapovijedi tu radi čovjeka i njegova dobra. One trebaju služiti čovjeku, a ne čovjek njima. Dosljedno tome, i govorenje istine treba služiti čovjeku. Mi smo gore već istakli da je istinoljubivost temelj međusobnog povjerenja među ljudima; ona stvara preduvjete za zdrav i uspješan suživot ljudi. Osim toga, istina je vrlo važan čimbenik u procesu oslobađanja čovjeka. Sam Isus svečano izjavljuje: „Istina će vas osloboditi” (Iv 8,32). S druge strane, iskustvo nam pokazuje da laž rađa nepovjerenje koje remeti međuljudske odnose; u tom i takvom ozračju čovječstvo ljudi i ljudsko oslobođenje su zapriječeni. Naime, lažno svjedočanstvo, neistinita glasina, zlobno tumačenje postupka i podmetanje tajnih namjera — sve to može opteretiti život ljudi i učiniti ga nepodnošljivim paklom. Upravo to želi spriječiti osma zapovijed.

U biblijskoj religiji osnovni i vrhovni kriterij prosuđivanja ljudskih čina, postupaka i namjera nije istina, nego ljubav. Dosljedno tome, ophođenje s istinom traži mnogo takta. U svakom slučaju „bezobzirna istina” ne može biti nikakva biblijska krepost. Istina, katkad je potrebno ljudima reći istinu u oči, u lice; imati odvažnosti nazvati njihovo zlodjelo pravim imenom i iznijeti ga na javu. Za to imamo bezbrojne biblijske primjere.⁷⁰⁸ Međutim, i u tim slučajevima odlučno je

705. Usp. I. KANT, *Metaphysik der Sitten* (izd. K. Vorländer, Hamburg 1958), 347.

706. Navedeno prema: M.J. LOCHMAN, *Wegweisung*, 139.

707. Usp. O.H. PESCH, *Gebote*, 116; A. EXELER, *Gebote*, 188.

708. To čini, npr., prorok Natan kralju Davidu (2 Sam 12,1-15), Ivan Krstitelj kralju Herodu (Mt 14,4), itd.

pitanje da li mi tom kritikom želimo drugome stvarno pomoći, da li na taj način želimo braniti moralne vrednote od općeg dobra, ili možda želimo sebe i svoju moralnu neporočnost istaknuti. Prizivanje na istinu ne dopušta da se ošteti život, čast, zvanje i sloboda jedne osobe, dok to ne nalaže interes općeg dobra. Dakle, ne mora se sve što je istina otkriti, dok to ne ugrožava slobodu drugih. Što se rekne, mora doduše biti istinito, ali ne mora se sve reći što je istinito.⁷⁰⁹ Dobro odgojen i plemenit čovjek zna čekati na pravi trenutak. On će tada reći istinu ali na način da ona izgrađuje a ne da razara i uništava, da unosi povjerenje i mir a ne zbunjenost i nemir, da ulijeva odvažnost a ne da ostavlja beznade.⁷¹⁰

Tko ostaje vjeran zadanoj riječi i tko ne običaje lagati, tome se neće trebati zaklinjati da bi mu drugi vjerovali. „Često je i olako zaklinjanje 'pojas za spasavanje' onih koji mnogo lažu ili inače nisu čvrstoga karaktera”.⁷¹¹ Takvim nevjerodostojnim ljudima drugi ne vjeruju ni onda kada se oni zaklinju najvećim zakletvama. Stoga Isus i veli: „Vaš govor neka bude: da, da - ne, ne! Što je više od toga, dolazi od Zloga” (Mt 5,37). Isus tu traži od svojih učenika da uvijek i posvuda govore istinu, tako da im bilo koje zaklinjanje postane suvišno,

Osma zapovijed, kako smo gore istakli, osuđuje ne samo lažno svjedočanstvo na sudu nego svaki oblik laži. Kada ta laž škodi bližnjemu na ovaj ili onaj način, ona je gotovo jednaka lažnom svjedočanstvu. Tu se nalazi razlog zašto Biblija raskrinkava i kori sve vrste lažaca. Pravi proroci vrlo često i oštro osuđuju riječi lažnih proroka,⁷¹² a psalmisti i mudraci spočitavaju lašcima grijehe njihova jezika. Sve nam to pokazuje da je laž strašno zlo koje može podrovati čak temelje Saveza, jer je taj u svojoj biti vjernosti, ispravnost, čestitost. Ovdje treba još istaći da laž nije samo prijevara na razini razuma; to je i lažna akcija, devijacija, odbijanje da se angažira na putovima zjedničke ispravnosti i dogovora.⁷¹³

Iskustvo pokazuje da se laž vrlo lako i brzo pretvara u naviku. Tu činjenicu je vrlo lijepo izrazio Tomislav Ladan kad je napisao: „Tko danas laže da bi živio, sutra će živjeti da bi lagao!”⁷¹⁴ Osim toga, iskustvo pokazuje i to da će sva-

709. Usp. O.H. PESCH, Gebote, 117. Jednom je zgodom Tomislav Ladan izjavio da je sretan što nikada u životu nije ni rekao ni napisao nešto što nije mislio, odnosno nešto što bi bilo protiv njegova osvjedočenja. Međutim, nadodao je da ima mnogo toga što je mislio, a da nije rekao ni napisao, zbog ovih ili onih okolnosti.

710. I pornografija tvori dio neljubezine istine. Ona predstavlja samo prividno vjerno ljudsko tijelo. I ne čini to iz razloga ljubavi ili istinskog divljenja, nego iz komercijalnih razloga. Budući da to pornografsko prikazivanje ljudske seksualnosti ne želi ništa znati o svezi ljudske spolnosti s cjelinom ljudske osobe, ono nije vjerno stvarnosti, nego je naprosto neistinito. Na taj način se pornografija bitno razlikuje od istinskog umjetničkog prikazivanja ljudskog tijela – pa i putem fotografije.

711. V. KARLOVIĆ (ur.), Dobri Pastir 1981, 59; usp. O.H. PESCH, Gebote, 117.

712. Usp. Hoš 4,5; 6,5; Iz 3,2; 9,14; 28,7; Mih 3,5-12; Jr 2,8; 4,9; 5,13; 6,13; 13,13; 14,14; 29,8-23; Ez 13; 22,28; Zah 13,2-6.

713. G. AUZOU, Dalla servitù, 245.

714. Navedeno prema: V. KARLOVIĆ (ur.), Dobri Pastir 1981, 119.

ka laž – kako god lažljivac bio spretan – prije ili kasnije izići na vidjelo, i tako će on izgubiti ugled među ljudima. Narodna mudrost to izražava kad kaže: „U laži su kratke noge”. Iz svega toga jasno proizlazi da laž ne može čovjeka usrećiti i donijeti mu mir i sigurnost. S tog razloga Pavao nalaže kršćanima: „Odbacite laž i govorite istinu svaki sa svojim bližnjim” (Ef 4,25).

Krist, utjelovljena „Istina” (Iv 14,6) i „vjerni svjedok” (Otk 1,5), otkrio je ljudima pogubni i ubojstveni karakter laži (Iv 8,44; usp. 1 Iv 2,21-22; 3,8-15) i navijestio njezinu poplavu u posljednja vremena (Mt 24,5.11.23-24; usp. 2 Sol 2,2-3.9-11; 1 Tim 4,2). Kršćani su pozvani da se odupru tim nasrtajima zavoditelja i sijača laži. Daje im se jasno na znanje da svaki onaj koji „ljubi i čini laž” neće imati udjela u kraljevstvu Božjem (Otk 21,8.27; 22,15).

3) Ogovaranje i klevetanje

Očito je da osma zapovijed unaprijed računa sa zloćom ljudskog srca, tj. s grešnom naklonošću da o drugima radije govorimo zlo nego dobro. To dolazi do izražaja u različitim vrstama ogovaranja, koja se odvijaju pod geslom: Što je istina, smije se kazati, iznijeti na javu.⁷¹⁵ Da bi se druge ozloglasilo, da bi se njihova cijena umanjila, često se iznose njihove pogreške iz prošlosti, kojih su se već oslobodili, i to jednostrano i uveličano, tako da se ogovaranje pretvara u ocrnjivanje ili klevetanje. Ta i takva „istina” razrušuje mir u dušama ocrnjenih osoba i paralizira njihov normalni razvoj. Druge se može ubiti i jezikom. Ogovaranje i ocrnjivanje su oblik iskorištavanja i objektivacije osoba, što je po biblijskom moralu strogo zabranjeno. U etički odgoj spada da se osposobimo suprotstaviti tim zlim nagnućima. Ispravan moralni samoodgoj uključuje u sebi bitno i to da se treniramo govoriti dobro i o našim neprijateljima. Jer ako ja o svom neprijatelju ne znam ništa dobro reći, to je sigurni znak da ne sudim ispravno stvari.

Ljudi koji druge ogovaraju i kleveću, sami obično malo vrijede. To su redovito oni koji su i sami zli, opaki i pokvareni. Prostak sudi da su svi ljudi prostaci. Kradljivcu su svi ljudi lopovi. Pokvarena ženska sudi da su i sve druge žene takve. Kada, dakle, ljudi druge ocrnjuju i zlo sude, najprije s tim sebe osuđuju, jer svaki sudi drugoga po sebi. Sv. Pavao je to sasvim dobro uočio kad je napisao: „Jer, time što drugoga sudiš, sebe osuđuješ: ta to isto činiš ti što sudiš!” (Rim 2,1).

---

715. Istina, postoje slučajevi kada je slobodno, čak i dužnost, iznijeti na javu tuđe grijehe ili mane. To se događa onda kad to traži korist zajednice ili društva. Takvi uvjeti su ispunjeni, npr., kad radi dobra zajednice treba spriječiti da 'neogovarajuća' osoba dođe na neko mjesto ili položaj. Onaj tko zna za mane te osobe, dužan je to otkriti – ali samo na nadležnom mjestu.

Ogovarači i ocrnjivači slični su kukcima i muhama koji se najradije zadržavaju na onom što je trulo i gnjilo. Najdraža duhovna hrana tih ljudi je kopkanje po tuđim manama i pogreškama. Oni ne vide na bližnjemu njegove pozitivne strane i osobine, nego samo pogreške i slabosti. A to nije ni pravedno ni objektivno. Naprotiv, to je čista laž!

U ovom kontekstu su vrlo aktualne Isusove riječi o nesuđenju. Učitelj nas opominje: „Nemojte suditi da ne budete suđeni. Jer kako budete sudili, onako će se i vama suditi! Kakvom mjerom budete mjerili, onakvom će se i vama odmjeriti!” (Mt 7,1-2). U Lukinoj verziji te Isusove riječi glase ovako: „Ne sudite pa nećete biti suđeni! Ne osuđujte pa nećete biti osuđeni! Opraštajte, pa će vam se oprostiti!” (Lk 6,37). Dakle, Isus nam tu jasno daje do znanja da će Bog prema nama biti onakav kakvi smo mi prema drugima.

Ovdje bismo trebali posvijestiti i drugo važno načelo kršćanskog djelovanja, a to je: Kako je Bog postupio prema nama, tako bismo i mi trebali postupati s drugima. Jer je On nama u Isusu Kristu oprostio, jer je On prema nama bio velikodušan u praštanju, trebamo i mi biti prema drugima velikodušni i praštati im (usp. Ef 4,32).

Gornja analiza je pokazala da u okvir osme zapovijedi ne spada samo lažno svjedočanstvo na sudu i laž općenito nego i ogovaranje, klevetanje, nepromišljeni sud, doušništvo, otkrivanje tajne, nevjernosti, itd.